JN
9718
V45
v. 1

Digitized by Google

Digitized by Google

TÜRK BİLGİSİ KİTAPLARINDAN

VATANDAŞ İÇİN MEDENÎ BİLGİLER

[Millet — Devlet — Demokrasi — Devletin vatandaşa karşı vazifeleri — İş bölümü — Bağlılık — Çalışma]

MİLLİYET MATBAASI
İSTANBUL

Digitized by Google

Digitized by Google

FAHRİ BİLGE
KÜTÜPHANESİ

721

Digitized by Google

Digitized by Google

VATANDAŞ İÇİN
MEDENÎ BİLGİLER

Digitized by Google

Milliyet Matbaası

Digitized by Google

YURT BİLGİSİ NOTLARIMDAN

VATANDAŞ
İÇİN
MEDENÎ BİLGİLER

KİTAP I

[Millet — Devlet — Demokrasi — Devletin vatandaşa karşı vazifeleri — İş bölümü— Bağlılık — Çalışma]

İSTANBUL
1930

Digitized by Google

Digitized by Google

JN
9[illegible]
V45
v. 1

(Vatandaş için medenî bilgiler) adını verdiğim bu birinci kitabın içindekiler, bazı maruf hukuk âlimlerinin eserlerinden istifade edilerek hazırlanmış notlardır. Bu notları Ankara Musiki Muallim mektebinde son ders yılında (Yurt Bilgisi) namı altında okuttum. Umum için istifadeli olacağı ümidile tabı ve neşrini muvafık gördüm.

Bu bilgilerle alâkası olan:

Askerlik, Vergi ve İntihap hakkındaki bilgiler, ehemmiyetlerine binaen, ayrıca birer kitap halinde neşrolunmuştur; bu hususta o kitaplara müracaat olunmak lâzımdır.

Büyük Millet Meclisi, Devlet teşkilâtı ve şirketlerle bankalar hakkında vatandaşlar için faydalı olacak bilgileri de ikinci bir kitap halinde toplamağa çalışıyorum.

Tarih ve Yurtbilgisi muallimi

AFET

1747978

Digitized by Google

Digitized by Google

İÇİNDEKİLER

Sahife

1 — Vatandaş için Medenî Bilgiler neden bahseder 13
2 — Millet 18
3 — Devlet 32
4 — Hâkimiyet 34
5 — Devletin hâkimiyeti, devlette hâkimiyet 35
6— Devlet şekilleri. 37
7 — Demokrasi prensibinin muhteviyatı 39
8 — Demokrasi prensibinin tarihî inkişafı 40
9 — Demokrasi prensibinin bariz vasıfları 43

Digitized by Google

Sahife

10 — Cümhuriyet 45
11 — Teşkilâtı esasiye kanunumuz. . 49
12 — Demokrasiye muhalif asrî cereyanlar 50
13 — Türkiyede Cümhuriyet nasıl oldu. 55
14 — İlk hak, ilk vazife. 67
15 — Hak ve Vazifeyi hukuk kaideleri tayin eder. Devlet tatbik eder. . 68
16 — Müeyyideler 69
17 — Bizzat ihkakı hak memnudur. . 70
18 — Vatandaşa karşı devletin vazifeleri 71
19 — Hürriyet 83
20 — Hürriyetin muhtelif şekilleri. . 92
21 — Efkârı umumiye. 99
22 — Efkârı umumiyenin kendi kendine teşkilâtlanması. 102
23 — Gazeteler 106
24 — Cemiyet teşkili 107
25 — Tedris hürriyeti. 109
26 — Ferdî hak ve siyasî hak . . . 111
27 — Hürriyetin muhafaza ve müeyyideleri 112
28 — Örfî idare. 113

Digitized by Google

Sahife

29 — Müsavat 118
30 — İçtimaî yardım 120
31 — Hoşgörmeklik 122
32 — İş bölümü. 126
33 — Bağlılık. 129
34 — Çalışma — eMslek. 134
35 — Meslek nasıl intihap olunur ve yapılır 139

Digitized by Google

Digitized by Google

VATANDAŞ İÇİN MEDENÎ BİLGİLER NEDEN BAHSEDER?

Milletin kurduğu devletin millete, vatandaşlara karşı vazifeleri vardır; fakat devletin de mevcudiyeti, vatandaşlardan bir takım mükellefiyetler, vazifeler talep eder. O halde, devletin millete ve vadaşların dahi devlete karşı mütekabil vazifeleri ve hakları vardır. Devlet hayatını, fikrî ve iktisadî hayatı, müştereken yaşayan vatandaşların da aralarında bir takım münasebetleri ve birbirlerine karşı vazife, mecburiyet ve hakları vardır. İşte, vatandaşlara, gerek devlet ve hükûmetle ve gerek aralarındaki münasebete nazaran mev cut vazifeleri ve hakları öğreten bilgiler bu kitapta (Medenî Bilgiler) namı altında toplanmıştır.

Bu sözlerimi izah edeyim:

Millet, üzerinde yaşadığı yurdunu muhafaza etmek için ve bu yurtta emniyetle,

Digitized by Google

huzurla çalışıp müreffeh ve rahat yaşamağı temin için, devlet teşkil etmiştir, hükûmet teşkilâtı yapmıştır. Bu teşkilât; vatanın, yurdun, ağyar tecavüzünden masuniyetini temin eden orduyu, donanmayı, hava filosunu yapmakla muvazzaftır. Hükûmet; vatandaşların vatan dahilinde, vatanın kırlarında, sahralarında, dağlarında, ormanlarında emniyet ve huzurunu temin eden jandarma kuvvetlerini; kasabalarında, şehirlerinde, jandarma ile beraber polis kuvvetini; bütün vatanda, adliye kuvvetini vücude getirmekle muvazzaftır ve bu kuvvetleri kanun dairesinde kullanmak hükûmetin salâhiyetidir, hakkıdır. Vatandaşların da kanunların icabına itaat etmeleri kendileri için vazifedir. Hükûmet; vatandaşların fikrî inkişafları için, mektepler, darülfünunlar, ilim müesseseleri yapmakla mükelleftir. Hükûmet; vatandaşarın vatan toprağından, vatan madenlerinden, vatan ormanlarından, azamî istifadelerini temin için tedbirler, tertipler almakla mükelleftir. Hükûmet; vatandaşların çalışmaları neticesinde, ziraat, ticaret, sınaat sahalarındaki çalışmaları neti-

Digitized by Google

cesinde meydana gelen muhassalanın kendileri için ve devlet için lüzumlu olan miktardan fazlasını diğer memleketlere çıkarıp, millet için ve devlet için lâzım olan paraya tahvil ederek nakletmeğe lüzumlu olan yolları, şimendiferleri, limanları, gemileri yapmakla mükelleftir. Hükûmet, devletin, milletin, yüksek ve şerefli mevcudiyet ve istiklâlini bütün dünya milletleri, devletleri nezdinde temsil etmek ve milleti,onun varlığını bütün dünya varlığı ile temas ve münasebette bulundurmak, dünyanın millet ve devlet mevcudiyetine karşı siyasî ve iktisadî alâkalarının müsbet veya menfî noktai nazarlarını anlamak ve ona göre millî mevcudiyete istikamet, dikkat, faaliyet ve icabında hareket vermekle mükelleftir. Hükûmet bu ve buna mümasil vazifelerini ifa ve bunda muvaffak olabilmek için vatandaşların ona yardım etmesi icap eder. Fakat bu yardımla mükellef olan vatandaşların sihhat ve tam afiyette bulunması lâzımdır. Bunun da temini yine hükûmete ait bir vazifedir. Hükûmetin vazifelerini ifada muvaffak olabilmesi için vatandaşlar devletin talebile asker olur-

Digitized by Google

lar, karada ordular, denizde donanmalar, havada tayyare filoları vücude getirmek için şitap ederler. Bu, onların vazifesidir. Bütün bu teşkilât yalnız ve ancak para ile olur. Vatandaşlar bunun için muhtelif namlar altında hükûmete vergiler verir. Vatandaşlar, vatanda emniyet, huzur tesis eden ve vatandaşların medenî cihan indinde ve biribirleri karşısında haklıyı haksızı meydana çıkaran ittibaı lüzumlu kanunlara riayetle muvazzaftır. Vatandaşların beyinlerinde, ticaret ve iktisadiyatın herhangi bir şubesindeki temaslarında yekdiğerine karşı, bazan ayni zamanda hükûmete karşı deruhde edecekleri vazifeleri vardır.

En nihayet vatandaşların; bir milletin fertleri olmak itibarile millete, onun devlet ve hükûmetine ve mensup olduğu milletin medenî beşeriyetin bir ailesi olması noktai nazarından bütün insanlığa karşı bir takım vazifeleri vardır. Fakat ehemmiyetle nazarı dikkatinize vazetmeliyim ki; vatandaşın en büyük vazifesi, ayni zamanda en mukaddes hakkı intihap hakkıdır. Devlet binasının temeli olan, Büyük

Digitized by Google

Millet Meclisi halinde toplanan meb'usları, vatandaşlar intihap eder ve bu suretle devlet kurmakta haiz olduğu irade ve hâkimiyetinin sahibi olduğunu gösterir.

Bundan başka vatandaşlar; köyden itibaren kasabalarda, şehirlerde mahallî idareleri kontrol eden heyetleri intihap eder. Vatandaşlar, bu intihap hakkını isabetle kullanabilmek için mütesanit bulunmaya mecbur olur. Bu mecburiyetten siyasî fırka birliği doğmuştur ve vatandaşlar, medenî hayat icabı olmak üzere daha bir takım fikrî ve iktisadî teşekküller de vücude getirir. O halde devlet mekanizmasını ve bu mekanizma içinde vatandaşların vaziyetini bilmek lâzımdır.

Bu izahattan anlaşılmak lâzımdır ki; vatandaşın, devletin esası ve bu mevcudiyetlerin, dünya ile alâkasının yegâne faili millettir.

O halde herşeyden evvel milletin ne demek olduğunu bilmek lâzımdır.

Digitized by Google

MİLLET

1. Türk milletinin mütaleası; Türk milletinin teşekkülündeki âmiller — 2. Türk dili — 3. Türk yurdu — 4. Türklerin menşei, teşekkülleri tarzı, Türk tipi — 5. Ahlâk hakkında mütalea, millî his — 6. Medenî his — 7. Diğer milletlerin teşekkülleri tarzını mütalea — 8. Bu münasebetle Türk camiasının terkibini tetkik—9. Milletin umumî tarifi — 10. Milletin harsa göre tarifi — 11. Milliyetler prensibi, bu prensibe göre hürriyet hakları.

Türkiye Cümhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.

Millet sözünden ne anlaşılır; ne anlaşılmak lâzımdır? Bunu anlatayım:

Sözlerimin kolay anlaşılması için, yine Türk milletine bakacağım; çünkü, dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur vebütün insanlar tarihinde görülmemiştir. BugünküTürk milletine bir resim tablosu-

Digitized by Google

na bakar gibi bakalım ve şimdiye kadar edindiğimiz bilgilerin yardımı ile düşünelim; bu tabloda neler görüyorsak, bu tablo bize neler hatırlatıyorsa, onları, birer birer söyliyelim:

1) Türk milleti, halk idaresi olan Cümhuriyetle idare olunur bir devllettir.

2) Türk Devleti lâiktir. Her reşit, dinini intihapta serbesttir.

3) Tük milletinin dili, Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de, Türk dili, Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü, Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde, ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir; zihnidir.

4) Türk milleti Asyanın garbında ve Avrupanın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarile ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına (Türk Eli) derler. Türk yurdu daha

Digitized by Google

çok büyüktü. Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse Türke yurtluk etmemiş bir kıt'a yoktur. Bütün dünyada, Asya, Avrupa, Afrika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu hakikatler eski ve hususile yeni tarih vesikaları ile malûmdur. Fakat bugünkü Türk milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü; derin ve şanlı geçmişin; büyük, kudretli atalarının mukaddes miraslarını bu yurtta da muhafaza edebileceğinden o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir.

5 Türk milletinin her kişisi, bir takım farklarla ve fakat umumî surette birbirine benzer. Bazı yapılış farklarını ise tabiî bulmak lâzımdır. Çünkü, Mezopotamya, Mısır çöllerinden başlıyan malûm tarihten evvel Siberya boz kırlarından başlıyarak orta Asya, Rusya, Kafkasya, Anadolu,dünkü ve bugünkü Yunanistan, Girit, Romalılardan evvel Orta İtalya, velhasıl Akdeniz sahillerine kadar yayılmış ve yerleşmiş ve bu başka başka iklimlerin tesiri altında, başka başka cinslerle binlerce sene yaşamış, kaynaşmış bu kadar eski

Digitized by Google

ve bu kadar büyük bir insan cemiyetinin bugünkü çocuklarının tamamı tamamına birbirlerine benzemeleri mümkün müdür? Her zaman, her yerde küçük bir aile çocuklarının bile tamamen biribirine benzemeleri vaki değildir. Türk kavmini yalnız bir noktada, iklimi aynî dar bir mıntakada belirmiş zannetmek doğru değildir. Türk kavmi yukarda söylediğimiz gibi, çok büyük bir sahada vücut bulmuş ailelerin birleşerek Sop *(Klan)* ve Sop'ların birleşerek Boy *(Kabile)* ve Boy'ların birleşerek Öz *(Aşiret)* ve Özlerin de birleşerek siyasî bir cemiyet olan El *(Medine)* ve en nihayet El'lerin bir merkezde birleşmelerile büyük bir camia vücude getirmiştir.

Türklerin aşağı yukarı hep ahlâkları biribirine benzer. Bu yüksek ahlâk, hiç bir milletin ahlâkına benzemez.

Ahlâkın, millet teşkilinde yeri çok büyüktür, mühimdir. Bu ehemmiyeti iyice anlamak için, ahlâk hakkında bir kaç söz söylemek fazla olmaz. Ahlâk dediğim zaman, ahlâk kitaplarında yazılı olan nasihatları murat etmiyorum zira ahlâklılık-

Digitized by Google

tır diye yaptığımız işler, ve yapmaktan sakındığımız işler; kitaplarda yazılı olan veya bir takım ahlâk hocalarının tavsiye ettikleri şeylerden daha evveldir ve o sözlerden, o nasihatlerden ayrı olarak, onlara asla kulak vermiyerek insanlar tarafından yapılmaktadır.İş; nazariyatın hâkimi, âmiridir. Ahlâk kaidelerinin nasıl yapılması lâzım geleceği, ahlâklılık olduğu anlaşılan işler görüldükten, tecrübe edildikten sonra anlaşılır.

Bir iş, her neye ait olursa olsun insanın kuvvet kullanmasını, yorulmasını mucip tir.İnsanlar,mecbur olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Halbuki, bazı işler var dır ki; kendiliğinden, insana, onu yapmak için derunî bir arzu, bir temayül ilham eder, o iş şayanı arzu olur. İşte ahlâkî işler, ayni zamanda hem mecburî ve hem de şayanı arzu olan işlerdir.

Bir işin ahlâkî bir kıymeti olması, ayrı ayrı insanlardan daha ulvî bir membadan sadir olmasıdır.

O memba; cemiyettir, millettir.

Filhakika, ahlâkiyet, hususî fertlerden ayrı ve bunların fevkinde, ancak içtimaî,

Digitized by Google

millî olabilir. Milletin içtimaî nizam ve sükûnu, hal ve istikbalde refahı, saadeti, selâmeti ve masuniyeti, medeniyette terakki ve tealisi için insanlardan, her hususta alâka, gayret, nefsin feragatini ve icap ettiği zaman seve seve nefsinin fedasını talep eden millî ahlâktır. Mükemmel bir millette millî ahlâkıyet icapları, o millet efradı tarafından âdeta muhakeme edilmeksizin vicdanî, hissî bir saikle yapılır. En büyük millî his, millî heyecan; işte budur.

Millet analarının, millet babalarının, millet hocalarının ve millet büyükerinin; evde, mektepte, orduda, fabrikada, her yerde ve her işte millet çocuklarına, milletin her ferdine bıkmaksızın ve mütemadiyen verecekleri millî terbiyenin gayesi işte bu yüksek millî hissi sağlamlaştırmak olmalıdır.

6) Ahlâkın millî, içtimaî olduğunu söylemek ve ma'şerî vicdanın bir ifadesidir. Demek, ayni zamanda ahlâkın mukaddes sıfatını da tanımaktır. Ahlâk mukaddestir; Çünkü, ayni kıymette eşi yoktur ve başka hiç bir nevi kıymetle ölçülmez.

Digitized by Google

Ahlâk mukaddestir; çünkü, en büyük ahlâkî şe'niyet sahibi bir faile racidir. O fail, yalnız ve ancak cemiyettir. Ondan başka bir fail yoktur. Ulûhiyette, timsalî bir şekilde düşünülmüş cemiyet dahi mün demiçtir. Çünkü, vicdanlarımız üzerinde müessir olan ruhî hayat, cemiyetin efradı arasmdaki amel ve aksülâmellerden teşekkül eder. Filhakika cemiyet; kesîf bir fikrî ve ahlâkî faaliyet mihrakıdır.

7) Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyliyenler vardır. Fakat, biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler İslâm dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi.Bu dini kabul ettikten sonra, bu din;ne Arapların, ne ayrı dinde bulunan Acemlerin ve ne de saire nin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilâkis, Türk milletinin millî bağlarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabiî idi. Çünkü Muhammedin kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde şamil bir ümmet siyaseti idi.

Digitized by Google

8) Türk milleti, millî hissi; dinî hisle değil, fakat insanî hisle yanyana düşünmekten zevkalır. Vicdanında millî hissin yanında insanî hissin şerefli yerini daima muhafaza etmekle müftehirdir. Çünkü Türk milleti bilir ki; bugün medeniyetin şahrahında müstakil ve fakat kendilerile muvazi yürüdüğü umum medenî milletler le mütekabil insanî ve medenî münasebet, elbette inkişafımıza devam için lâzımdır ve yine malûmdur ki; Türk milleti, her medenî millet gibi, mazinin bütün devirlerinde keşiflerile, ihtiralarile medeniyet âlemine hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hatıralarını hürmetle muhafaza eder. Türk milleti, insaniyet âleminin samimî bir ailesidir.

Bütün bu söylediklerimizi kısa bir çerçeve içine sokmak istersek, şöyle diyebiliriz:

Türk milletinin teessüsünde müessir olduğu görülen tabiî ve tarihî vakıalar şunlardır:

A) Siyasî varlıkta birlik.

B) Dil birliği.

Digitized by Google

C) Yurt birliği.

D) Irk ve menşe birliği.

E) Tarihî karabet.

F) Ahlâkî karabet.

§ Türk milletinin teşekkülünde mevcut olan bu şartların hepsi birden diğer milletlerde yok gibidir. Daha umumî bir tarif yapabilmek için diyelim ki; bir cemiyete millet diyebilmek için bu şartlar, ayni zamanda kâmilen veya kısmen, bir arada bulunmak lâzımdır.Bütün milletler tamamen ayni şartlar altında teşekkül etmemiş olduklarına göre Türk milletinde yaptığımız gibi, diğer her millet ayrı olarak mütalea edilmedikçe, milliyet fikrini umumî ve fennî olarak tarif etmek güçtür. Çünkü tesbit ettiğimiz şartlar, insanların millet halinde teşekkülüne umumiyetle yardım etmişlerdir. Fakat, bu tarzı teşekkülden başka, âdeta bu şartların tesirini kale aldırmıyan millet teşekkülleri de vardır. Meselâ: İngilizler ile şimalî Amerikalılar ayni lisanı konuştukları halde ayrı ayrı milletlerdir.

Cenubî Amerikada beyaz ırkla kırmızı

Digitized by Google

derili insanlar dirsek dirseğe yaşayan Amerikalılardır.

Bugün büyük asrî milletler olan Fransızların, İngilizlerin, muhtelif ırkların tesalübü neticesi olduğu malûmdur. Millet teşkilinde toprağın ehemmiyetini büsbütün reddedenler vardır. Bu fikirde bulunanlar, toprak sadece çalışma ve uğraşma sahasıdır diyorlar.

§ Şimdi bu noktaya dikkat edelim:

Fransızlarla İngilizler arasındaki muharebeler her iki millete milliyet rabıtalarını kuvvetlendirdi. Alman milliyeti, Napoleona karşı muharebelerden; İspanya milliyeti, Mağribilerle mücadelelerden doğdu. Eski küçük Yunan hükûmetleri İranlılara mukabele için birleştikten sonra Yunan milliyeti başlar. Türklerin her şeye rağmen bütün devirlerde millet tesanüt ve rabıtalarının mahfuz kalması, hemen mütemadi muharebe halinde bulunmasındandır. Son inkılâp senelerinde birliğin husulünde kuvvetin ve muharebe halinde bulunmanın tesiri mühimdir.

Bu malûmata göre, muharebe kavim-

Digitized by Google

lerin birleşmesinde en kuvvetli bir âmildir.

* * *

Millet neye derler? Sualine bugünkü, asrî telâkkilere mütabık fennî bir tarif yapabilmek için yürüttüğümüz münakaşayı kâfi görelim. Onun üzerinde bir lâhza durup düşünelim; bugün Türk Cümhuriyetini kurmuş olan Türk milletini mütalea ederken bulduğumuz şartları, tekrar gözden geçirelim:

A) Siyasî varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasî zümrelerle, istiyerek veya istemiyerek teşriki mukadderat etmiş, bizimle dil, ırk, menşe birliğine malik ve hatta yakın uzak tarih ve ahlâk yakınlığı görülen Türk cemaatleri vardır. Tarihin bir hâdisesinin neticesi olan bu hal, Türk milleti için elîm bir hatıradır, fakat, Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki asaleti, tesanüdü asla haleldar edemez.

B) Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkeslik fikri ve hattâ Lâzlık fikri

Digitized by Google

veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istipdat devirleri mahsulü olan bu yanlış tevsimler, -bir kaç düşman aleti, mürteci beyinsizden maada hiç bir millet ferdi üzerinde teellümden başka bir tesir hâsıl etmemiştir.Çünkü, bu millet efradı da umum Türk camiası gibi ayni müşterek maziye, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar. Ayrı ve kesretli cemiyetlere malik olduklarını iddia etmiş ve bu yüzden Türklerle birleşip bir millet teşkil etmemiş olan Araplar -hem de dinlerini kabul ettiğimiz halde- acaba bugünkü esaretlerinden memnun mudurlar?

C) Bugün içimizde bulunan hiristiyan, Musevî vatandaşlar, mukadderat ve talilerini Türk milliyetine vicdanî arzularile raptettikten sonra kendilerine yan gözle yabancı nazarile bakılmak, medenî Türk milletinin asil ahlâkından beklenebilir mi? Bundan sonra, müşterek millî fikrin, ahlâkın, hissin, heyecanın hatıra ve an'anallarının millet efradında meydana gelmesini ve kökleşmesini temin eden müşterek mazinin, birlikte yapılmış tarihin, vicdan-

Digitized by Google

ları ve zihinleri doğrudan doğruya birleşti ren müşterek dilin milletlerin teşekkülünde en mühim âmiller olduğunu bir defa daha kaydettikten sonra millet hakkında, ikinci derece unsurları kale almıyarak, mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım:

A) Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan;

B) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakata samimî olan,

D) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücude gelen cemiyete millet namı verilir.

Bu tarif tetkik olunursa bir milleti teşkil eden insanların rabıtalarındaki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetile insanî hisse gösterilen riayet, kendiliğinden anlaşılır.

Filhakika, maziden müşterek zafer ve yeis mirası;

İstikbalde tahakkuk ettirilecek ayni proğram;

Beraber sevişmiş olmak, beraber ayni ümitleri beslemiş olmak;

Digitized by Google

Bunlar, elbette bugünün medenî zihniyetinde diğer her türlü şartların fevkinde mâna ve şümul alır.

§ Bir millet teşekkül ettikten sonra, efradının devlet hayatında, iktisadî ve fikrî hayatta müştereken çalışmak sayesinde vücude gelen millî harsta şüphesiz milletin her ferdinin çalışma hissesi, iştiraki, hakkı vardır. Buna nazaran (bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir.) dersek, milletin en kısa tarifini yapmış oluruz.

Bundan evvel tespit ettiğimiz tariften mülhem olarak diyebiliriz ki; milliyet meselesi ferdî ve müşterek hürriyet meselesidir.

O halde meseleyi prensip halinde ifade edelim:

(Bir milletin, diğer milletlere nispetle tabiî veya müktesep, hususî karakterler sahibi olması; diğer milletlerden farklı bir vaziyet teşkil etmesi; ekseriya onlardan ayrı olarak onlara muvazi inkişafa sai bulunması keyfiyetine milliyet prensibi) denir.

Bu prensibe göre, her fert ve her mil-

Digitized by Google

let kendi hakkında hüsnü niyet, topraklarına bizzat kaytsız tesahüp talep etmek hakkına ve hürriyetine maliktir.

Bu düstur, bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetinden şu veya bu şekilde mahrum olduklarını, yani millet namını taşımağa lâyık olmadıklarını sühuletle gösterir.

DEVLET

Milletin, ne olduğunu izah ederken, demiştim ki; Türk milleti, halk idaresi olan Cümhuriyetle idare olunur bir devlettir.

Şimdi, devlet ne demektir, bunu izah ve ifade edelim.

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

Bundan sonra, bu insan cemiyetinin coğrafî hudutlarla çevrilen bir mıntakada yerleşmiş olduğu görülür. Yine millet bahsinde demiştim ki; Türk milleti, Asyanın garbında ve Avrupanın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarile ayırt

Digitized by Google

edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına "Türk eli„ derler.

Milliyet meselesinin, ferdî ve müşterek hürriyet meselesi olduğunu biliyoruz. Yani: Bir milleti teşkil eden fertlerin o millet içinde, her nevi hürriyeti; yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyeti emniyet altında bulunmak lâzımdır.

Kezalik bir milletin hey'eti umumiyesinin her nevi hürriyeti, yani kendi topraklarında, haricin hiç bir müdahale ve tahdidi olmaksızın hür ve müstakil yaşaması ve çalışması lâzımdır. İşte, devlet gerek, fertlerin hürriyetini temin için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin istiklâlini muhafaza edebilmek için kendine has bir nüfuz ve kuvvete malik olmalıdır.

O halde devlet: muayyen mıntakada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan efradın mecmu heyetinden ibaret bir mevcudiyettir. Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika devle-

Digitized by Google

ti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O bir siyasî nüfuzdur ki; devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur v devlet, onu halk üzerinde tatbik etmek ve milleti haricen diğer milletlere karşı müdafaa eylemek salâhiyetine maliktir.

Bu siyasî nüfuz ve kudrete "irade„ veya hâkimiyet„ denir.

HÂKİMİYET

Mademki, devlet bir iradeye, bir hâkimiyete maliktir, onu ifade ve infaz için bir takım vasıtalara muhtaçtır. Bu vasıtaları ihtiva eden devlet teşkilâtında millet meclisi ve hükûmet teşkilâtı esastır.

Asrımızda, bu esasî olan teşkilâtın istinat ettiği, an'ana haline gelmiş, bir takım esasî prensipler vardır.

A — Demokrasi prensibi, halkçılık: Bu prensibe nazaran, irade ve hâkimiyet, milletin umumuna aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, hâkimiyeti milliye prensibi şekline inkılâp etmiştir.

Digitized by Google

B — Temsilî hükûmet prensibi: Bu prensip, millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim eder.

C — Devletin teşkilâtı esasiyesini tespit eden kanunun, diğer kanunlara tefevvuku prensibi: Bu prensip, asrî teşkilâtı esasiyede, kanuniyetin ve adlî istikrarın müvellididir.

Bu saydığmız prensipler (A—B—C) demokrasi prensibinin binası gibi görülür. Filhakika demokrasi prensibi, amelî kıymetini ancak bu saydığımız prensipler sayesinde iktisap eder.

DEVLETİN HÂKİMİYETİ VE DEVLETTE HÂKİMİYET

Devlette hâkimiyetin mevcudiyeti iki esasî mesele tevlit eder:

1) Hâkimiyet neden ibarettir? Hâkimiyette ne vardır? Hudutları nedir? Hâkimiyete istinaden hangi fiiller hukukan yapılabilir?

Bu, devletin hâkimiyeti, meselesidir. Bu meselede devlet dahilî mesnedinden, milletten ayrı olarak, mücerret tasavvur

Digitized by Google

olunuyor ve bu suretle siyasî kuvvetinin tabiat ve hudutları tayin ve tespit olunmak isteniyor.

Devletin siyasî kuvveti, sinesinde mevcut, fertlerin ve cemiyetlerin, mevcudiyeti dolayısile tahdit olunmuştur; ne derece tahdit olunmuştur? Bunu, hukuku âmme tayin eder.

Devletin diğer devletlerin ve kendi teşkilâtına dahil olmıyan diğer eşhasın,mevcudiyeti dolayısile hâkimiyetinin derecesini de hukuku düvel gösterir. Binaenaleyh, devletin hâkimiyeti meselesi, tam manasiyle, bir hukuku esasiye meselesi değildir.

II — Hâkimiyet meselsinin meydana koyduğu ikinci esasî mesele, devlette, devlet içinde hâkimiyet meselesidir. Bu, doğrudan doğruya hukuku esasiyeye teallûk eder.

Hukuku âmmenin ve hukuku düvelin hudutlarını tayin ettiği hâkimiyet, kime aittir?

Şunu söylemek lâzımdır ki; devlet, bir hukukî mefhumdur. Hakikatte idare

Digitized by Google

edenler, hâkimiyeti istimâl ederler. O hal de, devlette idare edenler kimler olmalıdır? Siyasî kuvvetin, meşru olabilmesi için, devletin, mücerret hâkimiyeti, filen kime tevdi olunmalıdır? İşte bu suallere cevap veren, demokrasi prensibidir.

DEVLET ŞEKİLLERİ.

Tarihin ve hukukun tetkiki, bize hâkimiyetin başlıca üç muhtelif tarzda kullanıldığını göstermektedir.

1 — Hükümdarlık (Monarşi) .— Hâkimiyet, (Kral, İmparator, Şah, Padişah, Prens, Emir) gibi muhtelif unvanlar alabilen hükümdara, yalnız bir şahsa münhasırdır. Hâkimiyeti tatbik eden devletin bütün memurları, yalnız bir adam namına hareket ederler.

Devletin son iradesini, yalnız hükümdar izhar eder.

Hükümdar, yalnız başna, devleti sevk ve idare eder ve her şeyi o emrederse,öyle bir devletin hükûmetine, hükûmeti mutlaka denir. Böyle bir devlette hükümdar "Devlet benim„ der; muharebe ilân eder,

Digitized by Google

sulh akdeder, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin varidatnı istediği gibi sarfeder, hülâsa memleket onun malikânesidir.

Eğer, hükümdar, kanunları hazırlıyan, millet vekillerinden mürekkep bir meclis kabul etmişse, o zaman meşrutî hükûmet olur. Bu şekil hükûmette dahi, nihayet, yine her şey,Hükûmdarın son sözüne bağlıdır. Hükûmeti meşrutada Hüküмdar, bir vatandaşa bir hükûmet teşkil ettirir; memleketi onunla idare eder. İngiltere, Belçika, İtalya meşrutî hükûmetlerdir.

II — Oligarşi. — Bu tarz hükûmette hâkimiyet bir kaç kişinin, bir kaç ailenin veya bir sınıf halkın elindedir. Aristokrasi, Oligarşinin başka bir şeklidir; burada, hâkimiyet, zadegânın elindedir.

III — Demokrasi (Halkçılık) esasına müstenit hükûmetlerde, hâkimiyet, halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millette olduğunu, başka yerde olmıyacağını iltizam eder. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasî kuvvetin, hâkimiyetin, menşeine ve meşruiyetine temas etmektedir.

Digitized by Google

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN MUHTEVİYATI.

Demokrasi esası, bugün asrî teşkilâtı esasiyenin umumî farikası gibi görünmektedir.

Hükümdarlık ve Oligarşi, artık zamanı geçmiş arızî şekillerden başka bir mahiyette telâkki edilemezler. Gerçi, henüz başlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat bunların hemen hepsi, demokrasi pernsibini kabul etmektedir. Artık hâkimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek Hükümdar enderdir.

Bir milletin, amelî olarak, demokrasi prensibini ilân etmesi, o millet ekseriyetinin içtimaî kuvvetinin bir neticesidir. Millet, kâfi derece kuvvetli olunca,kuvvet ve kudreti eline alır. Bu hâdise bazan ihtilâl ile ve bazan da Hükümdarla muslihane bir anlaşma ile husul bulur.

Artık bugün, demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır.

Yirminci asır, bir çok müstebit hükûmetlerin bu denizde boğulduğunu görmüş

Digitized by Google

tür. Rus Çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve hilâfeti, Almanya, ve Avusturya — Macaristan imparatorlukları bunların başlıcalarındandır.

Bundan başka, demokrasi ile idare olunan Portekiz gibi mutedil Hükümdarlıkların, demokrasinin daha bariz bir şekilde tatbikini tazammun eden Cümhuriyet müvacehesinde silindiği görüldü.

En nihayet, bugün, İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha iyi tanzim olunmuş bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi yolunda, çalıştıkları görülmektedir.

Demokrasi fikri, asrî teşkilâtı esasiyenin bir farikası olduğu halde, fikir, çok eskidir.

Demokrasi fikrinin muhteviyatı ve mânası hakkında lâyikile tenevvür için onun kısaca tarihini hatırlatmak faideli olur.

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN TARİHÎ İNKİŞAFI.

Bundan en aşağı 7000 sene vvel, Mezo-

Digitized by Google

potomyada,beşeriyetin ilk medeniyetlerin den birini kuran Sumer, Elâm ve Akat kavimlerinde demokrasi prensibi tatbik olunmuştur. Filhakika, bu Türk kavimler, müttehit bir Cümhuriyet teşkil etmişlerdir. Bundan sonra, Atina ve Isparta gibi Yunan şehirleri, bir nevi demokrasi ile idare olunurlardı.

Roma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.

Türk milleti en eski tarihlerinde, meşhur kurultaylarile, bu kurultaylarda devlet reislerini intihap etmelerile demokrasi fikrine ne kadar merbut olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, Türklerin teşkil ettikleri devletlerde, başlarına geçen Padişahlar, bu usulden ayrılarak müstebit olmuşlardır.

Kralların ve Padişahların istibdadına, dinler mesnet olmuştur. Krallar, Halifeler, Padişahlar etraflarını alan papaslar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle, ilâhî hukuka istinat etmişlerdir. Hâkimiyet, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allaha

Digitized by Google

karşı mes'uldür. Kudret ve hâkimiyetinin hududu yalnız din kitaplarında aranabilir. İlâhî hukuka müstenit bir mutlakiyet kaidesi önünde, demokrasi prensibinin, ilk aldığı vaziyet mütevazidir. O, evvelâ, Hükümdarı devirmeğe değil, onun yalnız kuvvetlerini tahdide, mutlakiyeti kaldırmağa çalıştı. Bu çalışma, 400:500 sene evvelinden başlar. Evvelâ, kuvvetin milletten geldiği ve kuvvet gayri muktedir bir ele düşerse onun istirdat edilebileceği, bu kuvvetin milletin vekillerinden mürekkep meclis tarafından kullanılması lâzım geleceği ifade olundu.

16 ıncı asırda, demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için, siyasî mücadele vasıtası olarak kullanıldı.

Bu mücadelelerde, en nihayet ortaya atılan fikirler şunlardan ibaretti: Kuvvet millete aittir. Onu kanun dairesinde bir Hükümdara vermiştir. Bazı ahvalde geri alabilir.

18 inci asırda idi ki; demokrasi fikri, mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan aldı.

Digitized by Google

Demokrasi prensibi, hâkimiyeti milliye prensibi şekline girdi ve hukuku esasiyeye geçti. Artık, Milletle Hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya hâkimiyet tecezzi ve fırağ edilemez fikri çıktı.

Bu fikri şöyle izah ettiler: Hâkimiyet, fertlerin iradeleri fevkinde, fertlerin teşkil ettikleri milletin müşterek şahsiyetine raci, umumî, maşerî iradedir. Binaenaleyh hâkimiyet birdir, cüzülere ayrılamaz ve hâkimiyet ifade ettiği maşerî irade, onun sahibi olan müşterek şahsiyet, millet tarafından, hiç bir vakit, başkasına devir ve fırağ edilemez.

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN BARİZ VASIFLARI.

Demokrasi prensibi: Hâkimiyeti istimal eden vasıta ne olursa olsun, esas olarak, milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir.

Bu noktayı, bir kaç kelime ile izah edelim:

A) Demokrasi esas itibarile siyasî mahiyettedir.

Digitized by Google

Demokrasi, bir içtimaî muavenet veya bir iktisadî teşkilât sistemi değildir. Demokrasi,maddî refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye vatandaşların, siyasî hürriyet ihtiyacını uyutmayı istihdaf eder.

Bizim bildiğimiz demokrasi, bilhassa siyasîdir; onun hedefi, milletin idare edenler üzerindeki mürakabesi sayesinde, siyasî hürriyeti temin etmektir.

B) Demokrasinin birinci hassasile müşterek ikinci bir hassası daha vardır. O da şudur. Demokrasi, fikrî dir; bir kafa meselesidir. Her halde, bir mide meselesi değildir. Hükûmet prensibi de, bir adalet muhabbetini ve ahlâk fikrini icap ettirir.

Demokrasi, memleket aşkıdır, ayni zamanda babalık ve analıktır.

C) Demokrasi, esasında ferdîdir; bu vasıf vatandaşın hâkimiyete, insan sıfatile, iştirak etmesiledir.

D) En nihayet, demokrasi, müsavatperverdir; bu vasıf, demokrasinin, ferdî olması vasfının zarurî bir neticesidir. Şüphesiz, bütün fertler, ayni siyasî hakları

Digitized by Google

haiz olmalıdırlar. Demokrasinin bu ferdî ve müsavatperver vasıflarından, umumî ve müsavi rey prensibi çıkar.

CÜMHURİYET

Başlarında hâlâ, Allahın vekili, gölgesi sıfatını muhafaza etmekte bulunan hükümdarlar bulundurmakla beraber, hâkimyetini kazanmış milletler olduğundan bahsetmiştik. Filhakika, bu milletlerin mensup oldukları devletler milletin intihap ettiği vekillerin teşkil ettikleri meclislere maliktir. Milletin hâkimiyetini bu meclisler temsil eder, Hükümdar devleti temsil eder. Hükûmet teşkil eden vatandaş,nazarî olarak hükümdar tarafından intihap olunur. Fakat; hakikatte, hükûmet reisi, milletin itimat ettiği kuvvetli, siyasî fırkaların liderleridir; bunların teşkil ettikleri hükûmetler, millet ve memleketi idare ederler ve meclise karşı mes'uldürler. Bu izah ettiğimiz hükûmetler temsilîdirler, hakikatte demokrasi prensibi caridir. Fakat, bunlar tam mânasile demokrat hükûmetler değildir.

Digitized by Google

Demokrasinin, bütün mânasile, ideali, milletin hey'eti umumîyesinin, ayni zamanda, idare eden vaziyette bulunabilmesini, hiç olmazsa, devletin son iradesini, yalnız milletin ifade ve izhar etmesini ister. Maatteessüf, milletlerin, kesreti nüfusu, fikrî terbiye dereceleri, idealin tatbikinde, büsbütün idealden mahrumiyeti mucip olabilecek ihtiyatsızlıklardan içtinabı muciptir. Binaenaleyh, demokrasi prensibinin en asrî ve mantıkî tatbikini temin eden hükûmet şekli,Cümhuriyettir.

Cümhuriyette son söz, millet tarafından müntahap meclistedir. Millet namına her türlü kanunları o yapar. Hükûmete itimat eder ve onu ıskat eder. Millet, vekillerinden memnun olmazsa, (muayyen zamanlar nihayetinde) başkalarını intihap eder. Millet; hâkimiyetini, devlet idaresine iştirakini, ancak, zamanında reyini kullanmakla temin eder. Cümhuriyette hükûmet her hangi bir usulde, mahdut bir zaman için müntahap bir Reisicümhura tevdi olunur. Başvekili o gösterir, hükû-

Digitized by Google

met hey'etini teşkil edecek Vekilleri, Baş vekil meb'uslardan intihap eder.

Dünyada, devletlerin şekilleri yekdiğerine nazaran, bazı farklarla çok değişir. Bununla beraber cümlesi, mütalea ettiğimiz şekillere irca olunabilir. Hükümdarlık; Oligarşi; halk Cümhuriyeti..

Kendine hususî bir din izafe eden (Teokratik) devlet vardır. Rus Çarlığı ile Osmanlı saltanatı böyle idiler. Çar kilisenin reisi, Sultanlar da halife unvanını takınmışlardı.

Kezalik dini siyasetten ayırmış lâik hükûmetler vardır: Amerika, Fransa, Türkiye Cümhuriyetleri gibi..

Hükûmdarlıklarda, devlet riyaseti makamına veraset tarikile gelinir.

Cümhuriyet, millet vekillerinden mürekkep meclisi ve mahdut zaman için müntahap devlet reisile, hâkimiyeti milliyenin mahfuziyetini en iyi zamindir. Cümhuriyette, meclis ve Reisicümhur ve hükûmet, halkın hürriyetini, emniyetini ve rahatını düşünmek ve temine çalışmaktan başka bir şey yapamazlar.

Çünkü bunlar, bilirler ki; kendilerini

Digitized by Google

iktidar ve salâhiyet mevkiine, muayyen bir zaman için, getiren irade ve hâkimiyetin sahibi olan millettir, ve yine bunlar bilirler ki; iktidar mevkiine, saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı vaziyet ve vazifelerini sui istimal eyledikleri takdirde, şu veya bu tarzda, millî iradenin, kendi haklarında dahi tecellisine maruz kalabilirler. Millet tarafından, millet namına, devleti idareye mezun kılınanlar için, icabında millete hesap vermek mecburiyeti, lâübalilik ve keyfî hareketle telif kabul edemez.

Halbuki; kuvvetinin ve salâhiyetinin Allahtan geldiğini ve yalnız ona karşı, ahirette, hesap verebileceğini farzeden ve devleti, memleketi mevrus bir malikâne kabul eyliyen bir Hükümdar, her türlü kayitten kendini vareste görür. Böyle bir idarede, milletin benliği, hürriyeti mevzu bahis dahi olamaz.Binaenaleyh, salâhiyeti mahdut dahi olsa hükümdarlık şekli demokrasiye, hâkimiyeti milliye prensibine mütabık değildir. Hükûmetin, mahdut insanların, sınıfların elinde bulunması dahi, millet mevcudiyetinin asla kabul

Digitized by Google

edemiyeceği bir keyfiyettir. Bütün milletin ekseriyetle, devlet idaresine iştirakine mâni olan bu (Oligarşi) usulü de bir zümrenin, kendi menfaatlerini temin için umum millete ait hâkimiyeti, gaspından başka bir şey değildir.

TEŞKİLÂTI ESASİYE KANUNUMUZ

Türkiye Cümhuriyetinin teşkilâtı esasiye kanunu; en asrî hâkimiyeti milliye esaslarını, hükümlerini ihtiva eder. Birkaç maddesini, daima hatırda tutmak için burada aynen tekrar edelim:

A) "Hâkimiyet, bilâ kayt ve şart milletindir.„

B) "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakikî mümessili olup, millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.„

C) "Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

Hatıra — Bizim telâkkimize göre siyasî kuvvet, millî irade ve hâkimiyet, mille-

Digitized by Google

tin vahdet halindeki müşterek şahsiyetine aittir, birdir, taksim ve tefrik ve fırağ olunamaz. Millette olduğu gibi, onun mümessili olan tek mecliste mütemerkizdir. Yani taksimi kuvva nazariyesi bizim için esas değildir. Yalnız vazifeler şu suretle gördürülür:

D — "Meclis teşriî salâhiyetini bizzat istimal eder.„

E — "Meclis, icra salâhiyetini, kendi tarafından müntahap Reisicümhur ve onun tayin edeceği bir icra vekilleri heye'ti marifetile istimal eder. Meclis, Hükûmeti her vakit mürakabe ve ıskat edebilir.„

F — "Hakkı kaza millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mehakim tarafından istimal olunur.„

* * *

DEMOKRASİYE MUHALİF ASRÎ CEREYANLAR.

Bizim devlet teşkilâtımızda, esas prensiplerimizi teşkil eden demokrasinin evsafı farikasını tarif ettik. Demokrasinin bu mefhumu, bazı nazariyelerin hücumuna maruz bulunmaktadır.

Digitized by Google

I — Bolşevik nazariyesi.

II — İhtilâlci siyasî sendikalizm nazariyesi.

III — Menfaatlerin temsili nazariyesi.

Bu nazariyelerin, demokrasi nazariyemize hücumda ne kadar haksız olduklarını izah edelim:

1 — Bolşevik nazariyesinin, Rusyada tatbik olunmuş şekline bakalım; bütün Rus milleti içinden, amele, deniz ve kara kuvvetlerinden ibaret bir akalliyet, iktisadî esaslara müstenit, komünist partisi namı altında birleeşrek, bir diktatörlük vücude getirmişlerdir. Gayelerinde, millî değildirler. Şahsî hürriyet ve müsavat tanımazlar. Halk hâkimiyetine riayetleri yoktur. Dahilde ekseriyeti, cebir ve tazyik ile, noktai nazarlarına itaata mecbur tutarlar; hariçte, propaganda ve ihtilâl teşkilâtı ile, bütün dünya milletlerine, kendi prensiplerini teşmile çalışırlar.

Halbuki, hükûmet teşkilinden gaye, evvelâ, ferdî hürriyetin teminidir. Bolşevik tarzı hükûmetinde istipdat mahiyeti görülmektedir. Bir cemiyeti, bir kısım insanların noktai nazarlarının, zorla, esiri

Digitized by Google

ve zebunu yaşatmak şekline tabiî ve makul bir hükûmet sistemi nazarile bakılamaz.

II — İhtilâlci, siyasî sendikalizm nazariyatçıları da, her türlü siyasî teşekkülleri yalnız, kendi menfaatleri lehine yaptırmak ve nihayet siyasî kuvvet ve hâkimiyeti ellerine geçirmek istiyen işçi gruplardır. Bunlar, maksatlarını zorla istihsal fırsatına intizar ederken, zaman zaman, umumî grevler yaparak, hükûmet adamları üzerinde müessir oluyorlar ve bazı işleri kendi lehlerine hallettiriyorlar; yavaş yavaş, mevcudiyetlerini ihsas ediyorlar. Bunlar, İngiltere, Fransa ve Almanyada tesirlerini göstermektedirler. Almanyada bu nazariyatçıları, az çok, tatmin için, millet meclisi yanında, iktısadî mahiyette ve fakat istişarî olmak üzere, azası onlardan olan bir meclis yapmışlardır. Biz de Âlî İktısat Meclisi vardır. Fakat, bu, herhangi bir tazyik üzerine değil, doğrudan doğruya hükûmetin faydalı görmesinden istişarî mahiyette, vücude getirdiği bir hey'ettir.

III — Menfaatlerin temsili nazariyesi;

Digitized by Google

muhtelif meslek ve san'at ve iş adamları, cemiyet içinde, ayrı ayrı birer zümre, birer küçük cemiyet halinde düşünülürse, her bir zümrenin birbirinden farklı menfaatleri vardır. Binaenaleyh, diyorlar ki; her hususî menfaat sahibi gruplar, ayrı ayrı mecliste kendilerini temsil etmelidirler. Bu takdirde, intihap, millet efradı tarafından değil, gruplar tarafından ve grupların haiz olduğu menfaat derecesinde vuku bulacaktır. Mecliste, bu gruplardan bir kaçı birleşip, iktidar mevkiine geçince, yalnız kendi menfaatleri lehine çalışacaklardır. Buna kim mâni olacaktır?

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki; biz bu ve bundan evvelki nazariyeleri memleket ve milletimiz için muvafık görmüyoruz. Biz, memleket halkı efradının ve muhtelif sınıf mensuplarının yekdiğerine yardımlarını ayni kıymet ve mahiyette görürüz; hepsinin menfaatlerinin ayni derecede ve ayni müsavatperverlik hissile teminine çalışmak isteriz. Bu tarz, milletin umumî, refahı, devlet bünyesinin tarsini için daha muvafık olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, amele,

Digitized by Google

tüccar, san'atkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir içtimaî müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti müsavidir. Devlete, bu telâkki ile azamî nafi olmak ve milletin emniyet ve iradesini, mahalline sarfedebilmek bizce, bizim anladığmız mânada, halk hükûmet idaresi ile mümkün olur.

Digitized by Google

TÜRKİYEDE CÜMHURİYET NASIL OLDU?

Eski Hükûmet şekli ile Cümhuriyet arasındaki fark.

Harbi umumînin nihayetine kadar hiç bir fert, hiç bir siyasî teşekkül, Türkiyede (CÜMHURİYET) idaresi tesisini, ciddî olarak, düşünmemiş ve buna teşebbüs etmemiştir. Millet ve memleketi saran ve her an vücudünün bir parçasını koparan azîm badireler karşısında, bazı fikirlerde husule gelen intibahın tevlit ettiği ıslahat teşebbüsü, pek sathî ve pek esassız idi. Bunlar, bazı ricalin tebdili, idarî sahada bazı yenilikler kabul ettirilmesi ve ekseriya Avrupa devletlerini memnun etmek vahimesini tatmin gibi, tesiri mahdut metalip derecesini geçmiyordu. 92 Kanunu esasîsile padişahın, efkârı aldatmak için ilân ve kabulüne mecbur olduğu Meşrutiyet ise, bir sene sonra kaldırılmıştır. Bundan sonra, otuz sene padişahlığın, zalim

Digitized by Google

pençeleri, milleti daha kuvvetli olarak, sarmıştır. Bu koyu istipdat ve işkence devrinde, millet, kasten, etrafını ve kendini görmiyecek kadar kesif bir karanlık içinde tutulmuştur. Bu devrin, memlekete yaptığı fenalıklar sayılmakla bitmez. Padişah, yalnız taç ve tahtını ve şahsını muhafaza vasıtalarını kuvvetlendirmekten başka bir şey yapmamıştır. Millet, memleket, kâmilen ihmal olunmuştur. Halbuki, bu zaman zarfında, bizden ayrılarak müstakil hükûmetler teşkil eden komşu milletler mütemadiyen çalışmışlar ve kuvvetlenmişlerdir. Mütemadiyen ilerliyen medenî âlem yanında ise, Türk milleti, cebren ve kahren aşağı bir derecede tutulmuştur. Abdülhamit idaresi 1877 den 1922 senesine kadar geçirilen bütün millî felâketlerin ya doğrudan doğruya sebebi veya başlıca hazırlayıcısıdır.

1908 inkılâbı ise, (92) Meşrutiyetini iade ile iktifa etmiştir. Bütün zulüm ve istibdadın, bütün fenalıkların membaı olan hanedan, ipka olunmuştur. Meşrutiyet idaresi, memleket idaresinde, vatan iktisadiyatında, bilhassa Demokrasi sahasın-

Digitized by Google

da, şayanı zikir bir eser bırakmamıştır. Harbi umumîye girişimizde ve harbin idaresinde Meşrutiyet Hükûmeti, ecnebi politikasına alet olmuş ve Türk milletinin hayatî menfaatlerini ihmal etmiştir.

Harbi umumî, Türk milletinin pek büyük kahramanlıklarına ve fedakârlıklarına rağmen, dahil olduğumuz heye'ti ittifakiyenin mağlûbiyetile neticelendiği zaman vaziyet pek feci olmuştur.

Millet ve memleketi, Harbi Umumîye sevkedenler, hayatları endişesine düşerek memleketten firar ettiler. Padişah ise, meclisi dağıtarak istipdadı iade etti. Re'sikâra, fikrini terviç edebilecek ve düşmanlara karşı ise millet ve memleketin hassasiyetini uyuşturabilecek adamlar getirdi.

Muhasım devletler, İstanbulu ve Adana, Urfa, Maraş, Aymtap, Antalya, Konya, Samsun, Merzifon gibi memleketin mühim parçalarını ordularile işgal ettiler. Yunanlılar da, müttefiklerin teşvikile İzmire çıktılar.

Yunanlılar, bu işgal esnasında pek çok fecayi irtikâp ettiler. Buna rağmen padi-

Digitized by Google

şah ve hükûmeti, Yunanlılara mukavemet edilmemesini millete emrediyordu.

Bundan başka Hiristiyan unsurlar da, her suretle devletin bir an evvel çökmesine çalıştılar. Maddeten ve manen tecavüz halinde bulunan muhasım devletlerin devlet ve milleti imha ve taksime karar verdikleri muhakkaktı. Halife ve Padişah ise hayat ve tahtını teminden başka bir şey düşünmüyordu. Vaziyetin dehşet ve vehameti karşısında her yerde, bir takım zevat mukabil halâs çareleri düşünmeğe başladılar. Bunlar, Osmanlı devletinin izmihlâlini muhakkak görüyorlar ve mıntıkavî bazı halâs çareleri arıyorlardı. Bütün memleketi, İngiltere himayesinde veya Amerika mandası altında, muhafaza etmek fikir ve kanaatinde ısrar edenler de vardı.

Millet ise, başsız, zulmet ve müphemiyet içinde, Padişahın hiyanetinden haberdar olmaksızın tecelliyata muntazır bir vaziyette idi.

Bu sıralarda Anadoluya geçen Mustafa Kemal ise büsbütün başka bir karar ve kanaatta idi.

Digitized by Google

Mustafa Kemal, Türkün haysiyet ve izzeti nefis ve kabiliyetinin pek yüksek olduğu, Türk milletinin tam bir istiklâle lâyık bulunduğu kanaatinde idi. Türk milleti şu veya bu devlete esir olmaktansa ölsün evlâdır içtihadında idi. Mustafa Kemal bütün felâketlerin nerden geldiğini herkesten iyi anlamıştı. Herkesin, ümitsizlik içinde yüzdüğü karanlık mütareke zamanında, Hâkimiyeti Milliyeye müstenit ve bilâ kaydü şart müstakil yeni bir Türk Devleti kurmak kararını vermişti. Mütareke zamanında İstanbulda düşündüğü bu kararı Anadoluya çıkar çıkmaz tatbika başladı. Osmanlı hanedanı saltanatını ve medeniyet muvacehesinde mânasızlığı meydanda olan hilâfeti, idameye çalışmak, Türk milletine karşı en büyük fenalıktı. Bunu takdir eden Mustafa Kemal Türk milletini bu çürümüş insanlardan kurtarmak kararını verdi ve kurtardı.

Bu kararının tatbiki kolay olmamıştır. Bu kararın bütün icabat ve zaruriyatını ilk gününde ifade etmiyerek evvelâ milletin hissiyat ve efkârını ihzar ve kademe kademe yürüyerek hedefe vâsıl oldu.

Digitized by Google

Erzurum ve Sıvas kongrelerile, milleti maruz kaldığı tehlike hakkında tenvir ve haricî ve dahilî düşmanlara karşı millî mücadeleye davet etti ve pişüva oldu.

Başta Padişah olduğu halde bu düşmanlar da boş durmadılar. Milleti, ifsada çalıştılar, memleketin her tarafında isyan çıkardılar.

Mustafa Kemalin sevk ve idaresinde millet, mücadelede ilerledikçe onlar da hiyanetlerini arttırdılar. Padişah ve halife, Türkleri, Türklerle esaret altına almağa teşebbüs etti ve Anadoluya asker gönderdi. Diğer taraftan, itilâf devletleri de resmen İstanbulu işgal ettiler. Artık, açıktan açığa vaziyet almak icap ediyordu. Bunun üzerine Mustafa Kemal, salâhiyeti fevkalâdeyi haiz *(Büyük Millet Meclisi)* ni 23 Nisan 336 da Ankarada içtimaa davet etti. Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemali kendine Reis intihap etti. Bu andan itibaren bugünkü Cümhuriyet hükûmetimizin esası olan Millî Hükûmet *(Türkiye Büyük Millet Meclisi)* Hükûmeti filen teessüs etmişti. Artık, millet, Büyük Mustafa Kemalin dahiyane idaresinde millî mücade-

Digitized by Google

leye bütün varlığı ile sarılmıştı. Padişah, düşmanlar ve Yunanlılar da faaliyetlerini arttırdılar. Yunanlıları ileri harekete teşvik ettiler.

Bu zamanlarda, millî ordu henüz teşekkül halinde olduğundan Yunanlılar kolaylıkla Balıkesir, Bursa, Uşak ve Aydını işgal ettiler.Düşmanların bu kolay muvaffakiyeti dahilde ve hariçte ve bizzat Meclis içinde teşettütler uyandırdı. Memleketin bir çok yerinde yeniden isyanlar baş gösterdi. Millî ordu hararetle takviye olundu.

Yunanlıların bundan sonra müteaddit taarruzları, İsmet Paşa kumandasındaki ordumuz tarafından tart ve tevkif olundu. Millî Ordumuzun bu muzafferiyetleri, milletin kendine ve Büyük Reisine olan itimadını arttırdı.

Yunanlılar son bir defa daha taarruz ederek Ankara yakınlarına, Sakaryaya geldiler. O zaman Meclisçe, Başkumandan intihap olunan Mustafa Kemal, bizzat cepheye gitti. 22 gün ve gece devam eden Sakarya meydan muharebesinde düşman tardolundu. Bu, büyük muvaffakıyet neti-

Digitized by Google

cesindedir ki; millet, Mustafa Kemale Gazi ünvanını verdi.

Bundan sonra, Yunanlıları memleketten kâmilen tardetmek icap ediyordu. Hazırlıktan sonra bizzat Gazinin Başkumandanlığı altında Yunanlılara taarruz edildi. Yunan ordusu kâmilen mahvedildi. İzmir veTrakya dahil olduğu halde bütün vatan, haricî düşmanlardan tathir olundu. Saltanat ve hanedan, milletin azîm fedakârlıklarla kazandığı muzafferiyetlerden sonra yine tahtlarında kalmak ve sefahat ve cehaletlerile milleti yeniden felâkete atmak istiyorlardı. Davet edildiğimiz sulh konferansına Padişahın hükûmeti sıfatile bir takım murahhaslar iştirak ettirmek cür'etinde bulunan adamlar oldu. Artık bir şekilden ibaret kalan saltanatı ilga etmek zamanı gelmişti. Millet Meclisi, bu kararı aldı. Diğer taraftan ise son Osmanlı padişahı, düşmanların himayesine iltica ve bir düşman gemisile memleketten kaçıyordu.

Lozanda, milleti esir yapmak istiyen (Sever Muahedesi) yerine, Türk milletinin şeref ve haysiyetile mütenasip bir

Digitized by Google

sulh akdolundu. İsmet Paşanın, muharebe cephesinde olduğu kadar, sulh müzakeresinde de büyük hizmetleri görüldü.

Türk milleti artık filen İstiklâlini bizzat eline almış ve bunu bütün cihana tanıttırmıştı. Millî Hükûmet ilk teşekkülünden itibaren Demokratik bir Hükûmet idi. Bu şekil, Cümhuriyetten başka bir şekil olamazdı. Artık Cümhûriyeti resmen ilân etmek icap ediyordu. Çünkü aksi mucibi zaaf oluyardu. 29teşrinievvel 923 tarihinde Büyük Millet Meclisi, Gazinin, bir teklifi üzerine Cümhuriyeti tahkim ve ilân etti. Türkiye Cümhuriyetinin ilk Reisi, Gazi intihap edildi.

Bu andan itibaren milletimiz haiz olduğu evsaf ve liyakatini hükûmetinin yeni ismile medeniyet âlemine daha çok kolaylıkla izhara muvaffak olmuştur.

Gazi, Cümhuriyet ilânına kadar, Büyük Millet Meclisinden daha büyük bir makam olmadığını telkinde israr etti; saltanat ve hilâfet makamları olmaksızın, devleti idare etmek mümkün olduğunu gösterdi. Devlet Reisliğinden, bahsetmeksizin onun vazifesini de filen görüyordu.

Digitized by Google

Diğer taraftan Cümhuriyetin resmen ilânından sonra da İstanbulda ipka edilmiş olan Halife boş durmuyordu. Hükûmet ve millet işlerine fuzulî olarak karışmaya çalışıyordu. En nihayet dinen ve siyaseten hiç bir mâna ve hikmeti mevcudiyeti kalmamış olan hilâfetin İstanbulda bulunması Cümhuriyetin istiklâline sarih bir tecavüz olduğu takdir edildi. Osmanlı hanedanının Türk milleti başına sardığı bu son belâ da Millet Meclisinin bir kararile Türk hudutları haricine atıldı.

Cümhuriyet, son asırlarda büyük medenî milletlerin hesapsız istırap ve kandan sonra vardıkları en sağlam devlet şeklidir.

Cümhuriyet, son 400 senelik idareler içinde beşeriyetin çırpına çırpına bulduğu son çaredir. Cümhuriyet; baştan başa dahilî ve haricî düşmanlar elinde esir kalmış Türk vatanını kurtarmış ve milletin hayat, istiklâl ve namusunu temin etmiş tecrübe edilmiş bir halk idaresidir. Cümhuriyet; Türk milletinin halde ve istikbal de iyiliğini, umranını, selâmetini koruyacak başlıca vasıtadır. Şimdi bu münase-

Digitized by Google

betile, hep beraber Gazinin Türk gençliğine hitabesini tekrar edelim.

"Bugün vâsıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen millî musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir.„

Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum.

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cümhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir, istikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek istiyecek dahilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve Cümhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmiyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve Cümhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada, emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olablir, bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere memleketin dahilinde iktidara sahip

Digitized by Google

olanlar, gaflet ve dalalet ve hattâ hiyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emellerile tevhit edebilirler. Millet fakru zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilirler.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve Cümhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!„

Digitized by Google

İLK HAK, İLK VAZİFE
ve
HAK İLE VAZİFENİN
MÜNASEBETİ.

Hakların en birincisi, yaşamak hakkıdır. Diğer bütün haklar ve bu haklara mukabil vazifeler, hep yaşamak hakkına dayanır. Bugünkü hukuk, insanları, her kim olursa olsun, her hangi memlekette bulunursa bulunsun, yaşamak hakkına malik sayar. Şüphe yok, bir insanın yaşamak hakkı onu diğerlerinin yaşamak hakkına riayet etmek vazifesile bağlar. Bu fikri daha açık ifade edelim. Bir insanın hakkı, diğer bir insan için bir vazife olur ve yine bir insanın vazifesi de, diğer insanın hakkı demektir. Hak, salâhiyet dediğimiz zaman hemen ayni şeyleri anladığımız gibi vazife, mecburiyet, mükellefiyet, vecibe, borç ta birbirinden ayrılmayan şeylerdir. Anlıyoruz ki; hakkın bulunduğu yerde vazife ve vazifenin bulunduğu yerde hak vardır. Yani, her insan ayni zamanda

Digitized by Google

hem kendine ait bir takım haklara sahiptir, hem de başkalarına ait hakların kendine tahmil ettiği bir takım vazifelere sahiptir.

İnsanlar, içtimaî hayatta haklardan ve vazifelerden örülmüş bir şebeke içinde ta savvur olunabilir. İnsanlar, insan kaldıkça bu şebekeden çıkamazlar.

Şunu da bilmelidir ki; bu söylediğimiz esas, insaniyetin tarihine nisbetle yenidir ve hattâ denilebilir ki, bu esas istenildiği derecede tam, kat'î, mutlak olarak bütün insaniyetin ruhuna henüz girmemiştir.

HAK VE VAZİFEYİ HUKUK KAİDELERİ TAYİN EDER, DEVLET TATBİK EDER.

Tabiaten her insan içinde yaşadığı cemiyette hayatın en mes'ut, en kolay, en tatlı taraflarının kendisine düşmesini ister ve en kuvvetli olan kendisinden zaif olanları hiçe sayar. Bunun neticesi; huzur, sükûn,emniyet ve intizam içinde yaşamak

Digitized by Google

imkânsızlığıdır, kavgadır. İşte, insanlar arasında, kavga yerine biribirine yardım, karşılıklı hürmet, intizam koyan, herkese haklarını ve vazifelerini tanıtan hukuk kaideleri ve bunların müstakir bir surette tatbikidir. Bu iş ancak, devlet teşkilâtının ve kuvvetinin bulunması sayesinde kabildir. Devlet, herkesin haklarını ve vazifelerini tayin eder; hiç kimse tayin edilen hudut haricinde bir hak iddia edemez. Bunun gibi, kendisi de fazla hiç bir vazife ile mükellef tutulamaz.

MÜEYYİDELER.

Devlet kanunlara riayetsizlik edenlere karşı, o riayetsizlikten zarar görenlerin şikâyetleri üzerinde müeyyideler tatbik eder.

Müeyyideler, derece derecedir. İhtardan idama kadar giden hukuk müeyyideleri ve ahlâkî müeyyideler vardır. Hukukî vazifelerin müeyyidesi devlet kuvvetidir. Ahlâkî vazifelerin müeyyidesi ise, efkârı umumiyedir.

Digitized by Google

BİZZAT İHKAKI HAK MEMNUDUR.

Bir takım hakların ihlâli halinde ve bir takım vazifelerin ihmali halinde bütün içtimaî heyet zarara uğrayabilir. Diğer bir takım haklar vardır ki, bunların ihlâli yalnız ferdi zarara sokar. Bu saydığımız her iki halde de ihlâl olunan hakkı yerine getiren, devlettir, devletin mahkemeleri, icra memurları, jandarmalarıdır. Hiç bir kimse; bizzat ihkakı hak edemez.

Devletin vatandaşa karşı ve vatandaşın devlete karşı vazifeleri ve hakları bahislerinde hak ve vazife hakkında lüzumu kadar tafsilât görülecektir.

* * *

Digitized by Google

VATANDAŞA KARŞI DEVLETİN VAZİFELERİ.

Derslerimizin başlangıcında, milletin kurduğu devletin ve hükûmet teşkilâtının, vatandaşlara karşı, mükellef olduğu vazifeleri ve salâhiyetleri, umumî olarak saymıştık. Bu vazifelerin mahiyetleri tetkik olunursa, şöyle bir sıra yapılabilir:

A) Memleket içinde, asayişi ve adaleti tesis ve idame ederek, vatandaşların, her nevi hürriyetlerini masun bulundurmak.

B) Haricî siyaset ve diğer milletlerle münasebetleri iyi idare ederek ve dahilde her nevi müdafaa kuvvetlerini, daima, hazır bulundurarak milletin istiklâlini emin ve mahfuz bulundurmak. Ve bu uğurda başka çare kalmazsa, milletin hukukunu silâhla müdafaa etmek.

Bu iki nevi vazife, devletin en esaslı vazifelerindendir. Denilebilir ki; devlet teşkilinden maksat bu iki vazifenin ifasını temin etmektir. Çünkü bu vazifeler, vatandaşların fert olarak yapmağa mukte-

Digitized by Google

dir olamıyacakları işlerdir. Hattâ, vatandaşların bu vazifeleri, kısmen dahi, yapmağa kalkışmaları caiz değildir. Zira, o zaman anarşi olur, devlet kalmaz. Meselâ, bir vatandaş, kendi kendine, bir ecnebi devletle siyasî bir temas ve münasebette bulunamaz.

Bir vatandaş, memleket müdafaasmda başına toplıyabileceği bir takım kimselerle başlı başına, harekete mezun değildir.

Bir vatandaş, kendi hürriyet ve hakkını, kendi maddî kuvvetine dayanarak temine kalkışamaz.

Bu hususlar, fertlerin kuvvet ve teşebbüslerile değil, milletin iradesini haiz olan devletin kudret ve nüfuzu ile temin olunabilir.

Bu iki nevi vazifelerden başka devletin alâkadar olduğunu işaret ettiğimiz vazifeleri de, başladığımız sıra içinde söyliyelim;

C) Yollar, demiryolları v. s. gibi nafıa işleri.

D) Maarif işleri.

F) Sihhiye işleri.

G) İçtimaî muavenet işleri.

Digitized by Google

H) Ziraat, ticaret, zanaata ait iktisadî işler.

Bu son söylediğimiz işleri, devletin yapmaması, fertlere terketmesi lâzım geldiği iddiasında bulunanlar vardır.Bu nazariyeyi tasvip ve takip edenlere "Ferdiyetçi„ derler.

Milletin umumî ve müşterek menfaatlerine ait siyasî, fikrî işlerde olduğu gibi iktisadî her nevi işlerin dahi, fertlere bırakılmayıp devlet tarafından yapılması daha muvafık olacağı nazariyesini müdafaa eden "Devletçiler„ de vardır.

Biz, devletimizce tatbiki münasip olan prensibi, tespit için (Ferdiyetçi) ve (Devletçi) lerin istinat ettikleri noktaları ve bir de, demokrasinin bariz vasıflarını, göz önünde tutarak, kısa bir muhakeme yapalım:

Malûmdur ki; Türkiye Cümhuriyeti, demokrasi esasına müstenit bir devlettir. Demokrasi ise, esas itibarile, siyasî mahiyettedir; *fikrîdir; ferdîdir; müsavatperverdir.*

Demokrasinin,bu esas noktalarına göre; vatandaşın siyasî hürriyet ve mesaisini te-

Digitized by Google

min etmek; vatandaşın ilmî, içtimaî, sanat,ahlâk gibi fikrî sahalarda inkişafını temin ile alâkadar olmak; ve avtandaşın, millî hâkimiyete usulü dairesinde iştirak hakkını; ve bütün vatandaşların ayni siyasî hakları haiz olmalarını temin eylemekten ibaret olan noktalar, devletin vatandaşa karşı başlıca vazifelerinin hududunu gösteren işaretlerdir.

O halde, demokrasi esasına müstenit bir devlet; içtimaî muavenet sistemi, ve yahut bir iktısadî teşkilât sistemi değildir.Bunun için, bu sahalara ait işlere, devletin karışmaması, bütün bu mahiyetteki işleri fertlere veya fertlerden mürekkep şirketlere bırakması mümkündür. Bu imkânın derecesini analmak için devletin, millete ve memlekete karşı ifasına mecbur olduğu esaslı vazifelerinin ikinci derecede görülen. vazifelerle münasebet ve irtibatlarını düşünmek lâzımdır.

Devlet; asayişi temin etmek için, memleketi müdafaa eylemek için, sihhatı yerinde, gürbüz ve anlayışları, millî hisleri, vatan muhabbetleri yüksek vatandaşlar ister.

Digitized by Google

Devlet; dahilde ve hariçte millet işlerini gördürecek yüksek kabiliyetli vatandaşlara muhtaçtır.

Devlet; bütün vatandaşlarm, devletin kanunlarını anlayıp onlara riayet lüzumunu takdir etmelerini, memleketin asayişi ve müdafaası için ehemmiyetli görür.

Devlet; umum vatandaşların, her hangi zanaat ve meslekte, zamanımız terakkilerinin icap ettirdiği derecede muvaffak olmasile alâkadardır.

Bu sebeplerledir ki, vatandaşların tahsili, terbiyesi, sihhatile alâkadar olmak mecburiyetindedir.

Devlet; memleketin asayiş ve müdafaası için yollarla, demiryolları ile, telgraf la, telefonla, memleketin hayvanları ile her türlü nakliye vasıtaları ile, milletin umumî servetile yakından alâkadardır. Memleket idaresinde ve müdafaasında, bu saydıklarımız; toptan, tüfekten, her nevi silâhtan daha mühimdir.

Bilhassa para, her türlü vasıtanın üstünde bir mevcudiyet silâhıdır.

Bu saydığmız sahalardaki işlerden iktisadî olanlar, doğrudan doğruya, dev-

Digitized by Google

letin zarurî vazifelerinden görünmemekle beraber, o vazifelerin ifasında, müessirdirler. Bu sahalardaki işleri, fertlere veya şirketlere tamamen bırakabilmek için bu işlerin, devlet müdahalesi ve muaveneti olmadığı halde, devletin esasî vazifelerini ifada müşkülâta uğramıyacağına emin olmak lâzımdır.

Görülüyor ki; iktisadî ve bazı içtimaî işler, bir taraftan fertlerin menfaatleri ile alâkadardır. Bunun içindirki ferdiyetçiler, bu işlere devletin karışmasını şahsî hürriyete tecavüz gibi görürler. Fakat bu işler içinde, dolayısile bütün milletin müşterek menfaatine temas ve taallûk eden noktalar da vardır. Bu sebeple, devletçilerin haklı oldukları noktaları, kabul etmek muvafık olur.

Hususî menfaat, ekseriya, umumî menfaatle, tezat halinde bulunur.

Bir de, hususî menfaatler, en nihayet, rekabete istinat eder. Halbuki, yalnız bununla iktisadî nizam tesis olunamaz. Bu zanda bulunanlar, (kendilerini, bir serap karşısında, aldanılmağa terkedenlerdir.)

Fertler, şirketler, devlet teşkilâtına

Digitized by Google

nazaran zaiftirler. Serbest rekabetin, içtimaî, mahzurları da vardır; zaiflerle kuvvetlileri müsabakada karşı karşıya bırakmak gibi... ve nihayet fertler, bazı büyük, müşterek menfaatleri tatmine muktedir olamazlar.

Bu gibi işlerde, fertlerin tesisine imkân bulamıyacakları geniş ve kuvvetli teşkilât icap edebilir; yahut bu gibi işlerde, fertler kâfi menfaat elde edemiyecekleri için o işlerden vazgeçerler.

Halbuki, o işler, milletçe hayatî bir ehemmiyeti haiz olur ve devlet onu yapmak mecburiyetinde bulunur. Her halde milletlerde, hürriyet ve medeniyet inkişaf ettiği nisbette devletin vazifeleri ve mes'uliyetleri çoğalır: Hayat çoğaldığı nisbette vasıta da çoğalır, çok vasıta, çok ve büyük kuvvetle idare olunur, kuvvet çoğaldıkça kaideler de çoğalır. Bir cemiyetin vasıta ve kaidesi ise devlettir.

Bundan başka devletin, ferde nazaran hırsı başka mahiyettedir. O, umumun müşterek menfaatini ve terakkisini düşünür. Fertleri hususî menfaat hırsından,

Digitized by Google

ne dereceye kadar uzaklaştırmak mümkün olacağı düşünülmeğe değer.

Herhalde, devletin, siyasî ve fikrî hususlarda olduğu gibi bazı iktisadî işlerde de nazımlığını, prensip olarak, kabul etmek caiz görülmelidir. Bu takdirde, karşı karşıya kalınacak müşkülât şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak...

Devletin, bu hususdaki faaliyet hududu nu çizmek ve bu hususta istinat edeceği kaideleri tespit etmek; diğer taraftan vaandaşın ferdî teşebbüs ve faaliyet hürriyetini tahdit etmemiş olmak, devleti idareye salâhiyettar kılınanların düşünüp tayin etmesi lâzım gelen meselelerdir.

Prensip olarak, devlet, ferdin yerine ka im olmamalıdır. Fakat, "ferdin inkişafı için umumî şartları göz önünde bulundurmalıdır.„ Bir de, ferdin şahsî faaliyeti;iktisadî terakkinin esas membaı olarak kalmalıdır. Fertlerin inkişafına mâni olmamak, onların her noktai nazardan olduğu gibi,bilhassa iktisadî sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde, devlet, kendi faaliye ti ile bir mâni vücude getirmemek,demok-

Digitized by Google

rasi prensibinin, mühim esasıdır.O halde, diyebiliriz ki; "ferdiyet inkişafının, mâni karşısında kalmıya başladığı nokta, devlet faaliyetinin hududunu teşkil eder.„ Bu na nazaran, "umumiyetle, zaman ve mekânda, daimî bir hususî vasıf gösteren, iktisadî bir işi, devlet üzerine alabilir.„ Meselâ; bir iş ki büyük ve muntazam bir idareyi icap ettirir ve hususî fertler elinde inhisara düçar olmak tehlikesini gösterir ve yahut umumî bir ihtiyaca tekabül eder, o işi, devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz seyrisefer şirketlerinin devlet tarafından idaresi ve para ihraç eden bankaların millileştirilmesi; kezalik su, gaz, elektrik ve saireye ait işlerin mahallî idareler tarafından yapılması, yukarda izah ettiğimiz neviden işlerdir.

Bu izah ettiğimiz mânada ve telâkkide, devletçilik, bilhassa, içtimaî, ahlâkî ve millîdir. Millî servetin tevziinde daha mükemmel bir adalet ve emek sarfedenlerin daha yüksek refahı; millî birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı, daima,

Digitized by Google

göz önünde tutmak, millî birliğin mümessili olan devletin mühim vazifesidir.

Umumî menfaate hizmet eden umumî müesseselerin çoğaltılması, devletin ehemmiyetle göz önünde tutacağı bir mes' eledir. Bu sayede, sırf menfaatperest faaliyetler tahdit olunur. Bu hal, vatandaşlar arasında ahlâkî tesanüdün inkişafına yardım eden mühim bir âmildir.

Memlekette her nevi istihsalin ziyadeleşmesi için, ferdî teşebbüsün devletçe elzem olduğunu ehemmiyetle kaydettikten sonra, beyan etmeliyiz ki; "devlet ve fert biribirine muarız değil, biribirinin mütemmimidir.„

Devlet ve fert dediğimiz zaman bu kelimelerin mücerret mânasını değil; yegâne hakikat olan "içtimaî insan„ , yani cemiyet içinde yaşayan fertleri murat ediyoruz. İşte bu içtimaî insanın, iki türlü menfaati vardır. Bu menfaatlerden bir kısmı şahsîdir, diğer kısmı müşterektir. Cemiyetin hayatını muhafaza eden, bu müşterek menfaatlerdir.

İyice düşünülürse, bu iki nevi menfaat biribirine muadildir. Çünkü, içtimaî in-

Digitized by Google

sanın hayatı için her iki menfaat ayni derecede lüzumludur. Buna nazaran, bizce devlet ve fert kelimeleri, umumî veya hususî menfaatlerden biri düşünüldüğüne göre ve fakat her iki halde de içtimaî insanı ifade ve izah eden iki tâbirdir. Yani, demek istiyoruz ki, yalnız başına fert ve fertlerden mücerret devlet düşünmüyoruz. Devlet fertlerin teşkil ettiği millî cemaatin göze görünen şeklidir. Ancak, fert emeğinin gelirini; devlet te, içtimaî inkişaftan hâsıl olan geliri almak mecburiyetindedir.

Bu mülâhazaların, bizim halimize, daha yakından, alâkasını düşünelim:

Cümhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayatî işler, zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasî ve fikrî hayatta olduğu gibi iktisadî işlerde de, fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri, ancak milletin umum servetine ve devletin bütün teşkilât ve kuvvetine istinat ederek; millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim ile muvazzaf olan, hükûmetin

Digitized by Google

mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır.

Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine bırakılmasında beis olmıyan işlerden bir çoğu, bizim için, hayatîdir. ve birinci derecede mühim devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır.

Hülâsa, Türkiye Cümhuriyetini idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber (mutedil Devletçilik)prensibine uygun yürümeleri, bugün, içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur.

Bizim takibini muvafık gördüğümüz (mutedil devletçilik) prensibi; bütün istihsal ve tevzi vasıtalarını fertlerden alarak milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden ve hususî ve ferdî, iktisadî teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmıyan sosyalizm prensibine müstenit Kollektivizm, Komünizm gibi bir sistem değildir.

Digitized by Google

HÜRRİYET.

Hürriyet, insanın, düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.

Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş mânasıdır. İnsanlar, bu mânada, hürriyete hiç bir zaman sahip olmamışlardır ve olamazlar. Çünkü, malûmdur ki; insan tabiatın mahlûkudur. Tabiatın kendisi dahi, mutlak hür değildir;kâinatın kanunlarına tâbidir. Bu sebeple insan; ilk önce, tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına sebeplerine, âmillerine bağlıdır. Meselâ, dünyaya gelmek veya gelmemek, insanın elinde olamamıştır ve değildir. İnsan dünyaya geldikten sonra da, daha ilk andan, tabiatın ve birçok mahlûkların zebunudur. Himaye edilmeğe, beslenmeğe, bakılmağa, büyütülmeğe muhtaçtır. İptidaî insanların, tabiatın her şeyinden; gök gürültüsünden, karanlıktan, taşan bir nehirden

Digitized by Google

ve vahşi hayvanlardan ve hattâ biribirlerinden korktuklarını biliyoruz. İlk his ve düşüncesi korku olan insanın her düşünce ve dileğini mutlak surette yapmağa kalkışmış olması düşünülemez.

İptidaî insan kümelerinde, ata korkusu ve nihayet, büyük kabile ve kavimlerde, ata korkusu yerine kaim olan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız memnular yaratmıştır. Memnular ve hurafeler üzerinde kurulan bir çok âdetler ve an'analar, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki; şahsı düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak mefhumu malûm olamamıştır.

Cemaatlerin başına geçebilen adamlar, cemaati Allah namına idare ederlerdi. Her türlü hak ve salâhiyet onlarda idi. Ferdin hakkı, hürriyeti, mevzuu bahis değildi.

Buraya kadar olan mütalealarımızı, şöyle bir neticeye bağlıyabiliriz: İnsan, evvelâ tabiatin esiri idi; sonra, buna, semadan kuvvet ve salâhiyet alan bir takım adam-

Digitized by Google

lara esir olmak zammoldu.İnsan cemiyetleri büyüdükçe ve devlet haline geldikçe, fertler üzerindeki sıklet o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı, hudutsuz, kayıtsız, şartsız mutlak bir kudret olarak kabul ediliyordu. Devletin şekli imparatorluk ve yahut Cümhuriyet olsun, bunun ehemmiyeti azdı; ferdin, şahsî bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda insanların, yapabildikleri medeniyetlerinin en yüksek devirlerinde, vaziyet böyle idi. Ferdin hakkı, hükümdarın menfaatine olarak, ilâhî hak içindeydi. Bu hakka istinat ederek, hükümdar, tebaasının hürriyetine istediği gibi tasarruf edebilirdi; bu, ferdin hakkına tecavüz sayılmazdı.

Hükümdarın kudreti için dinlerden çıkan huduttan başka bir hudut tanınmıyordu. Hükümdarın yapmaması lâzım gelen şey, Allahın menettiği şey olacaktı.

İnsanlar, fikrî inkişafta ilerledikçe, kendi menşelerini daha açık düşünmeğe başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlamağa ve takdir etmeğe muktedir oldular.

Digitized by Google

Tabiatin, her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça tabiatin çocuğu olan insan, kendinin de büyüklüğünü ve haysiyetini anlamağa başladı.

İşte, insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten sonradır, ki (tabiatın, insanda yarattığı,bütün kabiliyetler, faaliyetlerini serbest olarak yapmak ve serbest olarak inkişaf etmek lâzımdır; bu lüzum tabiîdir; tabiatin verdiği haktır), fikrine vardılar.

Artık bundan sonra fert ile hükümdar ve devlet arasında,hak davası ve hak mücadelesi başlar. Bu mücadele devletlerin dahilî inkişaflarının tarihidir.

16 ıncı asırda, ileri sürülen fikirler şöyle idi: Hükümdar; emirlerile, kanunlarile ilâhî hakkı olduğu gibi tabiî hakkı da bozamaz. Tabiî hak dahi, Allah tarafından tesis olunmuş gibi kabul edilmek lâzımdır.Hareket noktası, bu fikir kaldıkça, hükümdar kudreti hududunun temelini, ulûhiyet fikri ve ilâhî irade teşkil etti. Çünkü, tabiî haklar da, ayni temele bağlanmıştı. Hükümdar, bu hududa riayet ediyor idise, bu riayeti dinî bir vazife telâkki ettiğindendi, yoksa ferdin, hüküm-

Digitized by Google

dara karşı metalipte bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Ferdî haklar nazariyesi, tabiî hak fikri, ulûhiyet fikri temelinden semadan koparılarak arz üzerine indirildikten sonra, meydana çıkabilmiştir.

Ferdî haklar nazariyesinin temeli şöyle kuruldu: *Her türlü hakkın menşei, ferttir..Çünkü, şeenî, hür ve mes'ul olan mahlûk yalnız insandır.*

Buna nazaran, ferdin, yalnız tabiî hak ve ahlâkî mes'uliyet ile mukayyet olan mutlak istiklâli bütün medenî teşekküllerden evvel, ilk hal olarak, azimet noktası gibi kabul olunuyor. Fakat, diğer taraftan, insanların, içtimaî ve siyasî teşekküller halinde bulunması da tabiî ve lüzumludur.

Bu teşekküller ise, kısmen zarurî, mukadder kanunlar ahkâmına göre tekâmül eder. Bu mukadderatın mevcudiyeti nispetinde ve zekânın bu mukadderatın seyrini ve istikametini takdir edebildiği nispette, insanların hürriyet ve iradeleri, bu mukadderata mutavaat mecburiyetindedir. İnsanlar, hareketlerini bu mukadde-

Digitized by Google

ratın seyr ve istikametine uydurmak zaruretindedir. Bu mecburiyet ve zaruret hali, hakikatte, içtinabı kabil olmıyan bir neticeyi daha mükemmel ve daha ahenkli yapmaktır. Tabiatin ve tarihin mahsulü olan bir milletin fertleri, daima, bu hakikatle, karşı karşıya bulunur ve ona hürmet eder. Böyle bir milletin kurduğu devletin dahi temeli ve gayesi ferdî hak olur.

Ferdin birinci hakkı, tabiî kabiliyetlerini, serbestçe, inkişaf ettirebilmesidir. Bu inkişafı temin için ise, en iyi vasıta, ferde, diğerin muadil hakkını ızrar etmek sizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona, kendi kendini istediği gibi sevk ve idare etmeğe müsaade etmektir.

İşte bu serbest inkişafı temin etmek, ferdî hakların teşkil ettiği muhtelif hürriyetlerin tamam gayesidir. Bu haklara hürmet etmiyen siyasî cemiyet esaslı vazifesinde kusur etmiş olur ve devlet mevcudiyetinin hikmetini ve mânasını kaybeder.

Asrî demokraside, ferdî hürriyetler, hususî bir kıymet ve ehemmiyet almıştır; artık ferdî hürriyetlere devletin ve hiç

Digitized by Google

kimsenin müdahalesi mevzubahs değildir. Ancak bu kadar yüksek ve kıymetli olan ferdî hürriyetin medenî ve demokrat bir millette, neyi ifade ettiği, hürriyet kelimesinin mutlak surette düşünülebilen manasiyle anlaşılmaz. Mevzubahs olan hürriyet, içtimaî ve medenî insan hürriyetidir. Bu sebeple, ferdî hürriyeti düşünürken, her ferdin ve nihayet bütün milletin müşterek menfaati ve devlet mevcudiyeti göz önünde bulundurulmak lâzımdır. Anlaşılıyor ki, ferdî hürriyet mutlak olamaz. Diğerin hak ve hürriyeti ve milletin müşterek menfaati ferdî hürriyeti tahdit eder. Ferdî hürriyeti tahdit, devletin de âdeta esası ve vazifesidir. Çünkü, devlet ferdî hürriyeti temin eden bir teşkilât olmakla beraber, ayni zamanda, bütün hususî faaliyetleri, umumî ve millî maksatlar için, birleştirmekle mükelleftir. "Hürriyet başkasına muzır olmıyacak her türlü tasarrufatta bulunmaktır,, (1) denildiği zaman vatandaş hürriyetinin, yalnız bunun gaye olduğu, devletin bu gayeyi temin için bir vasıta telâkki edildiği ifade edilmiş olur.

(1) T. E. M. 68

Digitized by Google

Fakat, bu vasıtadır ki, milletin, umumî menfaat ve gayesini muhafaza edecektir. O halde, ferdî hürriyete hudut olarak "başkalarının hürriyet hududunu„ (2) gösterirken ferdî hürriyetin, milletin umumî menfaatinin icap ettirdiği dereceden daha fazla tahdit edilemiyeceği kabul edilmiş oluyor. Bu fikir basittir; fakat tatbiki çok güçtür. Çünkü, ferdî hürriyet derecesi, devlet faaliyetini zaafa düşürmemek lâzımdır. Devletsiz bir cemiyet, ve yahut zaif bir devlet hayatının neticesi, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele, ekseriyetin hürriyetini boğmıyacak surette, tadil olunmak lâzımdır.

Bu tadil keyfiyeti, ferdin mes'uliyetine, teşebbüsüne ve inkişafına halel verecek dereceye götürülmemelidir.

Vatandaşların teşebbüs ve mes'uliyet hisleri ne kadar inkişaf ederse, devlet için o kadar iyidir.

Ferdî hürriyetin, ne kadarından feragat edilmesi lâzım geleceği, içinde bulunulan zamana ve memlekete göre değişir. Müstesna zamanlar, müstesna tedbirler

(2) T. E. M. 68

Digitized by Google

icap ettirebilir. Bir de hürriyetin sui istimali, hürriyetin muvakkat, lâkin geniş mikyasta tahdidini icap ettirebilir. Bütün bu tedbirleri ve tahditleri tanımak lüzumu, devlet fikir ve mefhumunu ifade eder. Bu hususlardaki tedbirlerin şiddetini ve hudutların genişliğini ölçmek büyük bir san'attır. Devlet san'atı işte budur. Bu san'atta isabetin derecesi hürriyetlerin hudutlarını çizen kanunda görülebilir. Çünkü "bu hudut ancak kanun marifetile tespit ve tayin edilir.„ (1) Herhalde, vatandaşların, umumî hürriyet ve saadeti için fertlerden, ancak devlet için zarurî olan bir kısım hürriyetlerinin bırakılması istenebilir.

Türk milletinin tarihini göz önüne getirelim; hemen daha düne kadar altında ezildiği istipdat, esaret ve zulüm kara, kanlı pençesini hisseder gibi olmamak mümkün değildir.

Türk, istipdat ve esaret zencirlerini parçalıyabilmek için dahilî ve haricî düşmanlar karşısında hayatını ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi;

(1) T. E. M. 68

Digitized by Google

sayısız fedakârlıklara katlandı; muvaffak oldu; ancak ondan sonra hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet Türkün hayatıdır.

Artık Türkiye'de "her Türk hür doğar, hür yaşar.„ (2)

Türkün bugünkü millî ve siyasî terbiyesi ve yüksek kıymeti onun gayesini ve vaziyetini tespit etmiştir.

Türkler, demokrat, hür ve mes'ul vatandaşlardır. Türk Cümhuriyetinin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir. Türk, ferdî hürriyetinden ve menfaatlerinden teşkilâtı esasiye kanununda tayin olunduğu kadarını Cümhuriyete bırakmıştır. Cümhuriyet, ferdin, ona bıraktığı bu kısım hürriyeti, ferdin ve Türk milletinin dahilde hürriyetini ve harice karşı istiklâlini temin için kullanır.

HÜRRİYETİN MUHTELİF ŞEKİLLERİ.

Bir milletin harsı yükseldikçe, ferdî hürriyetin tatbikat sahaları genişler ve

(2) T. E. M. 68

Digitized by Google

çoğalır. Muhtelif şekilde, biribirinden ayrı ve müstakil ferdî hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler, mahiyet ve tabiatlerine göre iki grupa ayrılırlar.

I inci grup içinde sayabileceğimiz hürriyetler; başlıca, ferdin maddî menfaatlerine tekabül eder, ki şunlardır:

1 — Kelimenin dar mânasile, şahsî hürriyettir; yani, serbestçe, gitmek, gelmek, millî topraklarda kalmak, yahut, oradan çıkmak hakkına malik olmaktır (seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti.) Bununla beraber, keyfî tevkiflerden, keyfî hapisten, keyfî cezadan masun olmak emniyetidir.

2 — Meskenin taarruzdan masuniyetidir. Bu hak şahsî emniyetin mabadı ve temadisidir. İnsan, evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanın evine, hükûmetin müdahalesi, yalnız kanunun tayin ettiği hallerde ve surette olabilir.

3 — Ferdî mülkiyettir. Bir insanın, emeği mahsulü olan her şeye sahip olması, devletin müdahale edemiyeceği yüksek haklardandır. İnsan, namuskârane sahibi

Digitized by Google

olduğu mal ve mülküne istediği gibi tasarruf eder, satabilir, satmıyabilir, istediğine verebilir, onları dilediği gibi kullana bilir. Eski zamanlarda böyle değildi, aksi idi, insanları muvafakatleri olmadığı halde, ailelerile oturdukları yerle beraber satabilirlerdi.

Ferdî mülkiyet hakkını yegâne tahdit eden, umumî menfaatler için istimlâktir. Bununla beraber hükûmetin, belediyelerin, mahallî idarelerin, ne gibi lüzum ve mecburiyetlerle ve ne usul ve şekilde istimlâk edebilecekleri istimlâk kanunlarile tayin olunmuştur.

Fikir ve kalem mahsulü olan her eser dahi sahibinin hakkıdır. Bu hak, (Hakkı telif kanunu) ile müeyyettir.

4 — Ticaret, sây ve zanaat hürriyetidir. İnsan hayatını kazanmak için, istediği işte, meslekte ve san'atta çalışabilir, bu hususta serbesttir. Ancak, bu hürriyet umumun iyiliği için makul olarak, bir takım kanunî kayitler ve şartlara bağlıdır. Meselâ, bir sütçü, bir ekmekçi, bir takım sihhî nizamlara riayete mecburdur.

Bir tüccar, yabancı memleketlerden

Digitized by Google

getirdiği malları,gümrük vermeden memlekete sokamaz.

Herkes, memlekette, istediği gibi, muallimlik, avukatlık, doktorluk yapamaz, bunun için kanunen bir takım evsafı haiz olması lâzımdır.

Bunlardan başka, devletin, siyasi ve yahut umumun menfaat ve emniyeti maksadile inhisar altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz.

Bütün bu mânilerle beraber insan için daima kâfi bir çalışma ve iktisat hürriyeti vardır.

II inci grupa dahil olan hürriyetler: daha çok, doğrudan doğruya ferdin fikrî hayatındaki hürriyet haklarıdır. Bunlardan:

1 inci, vicdan hürriyetidir; her fert, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasî bir fikre malik olmak, intihap ettiği bir dinin icabatını yapmak, veya yapmamak hak ve hürriyetine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.

Vicdan hürriyeti mutlak ve taarruz edilmez, ferdin tabiî haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır.

Digitized by Google

Medeniyetin geri olduğu cehalet devirlerinde, fikir ve vicdan hürriyeti, tahakküm ve tazyik altında idi. İnsanlık bundan çok zarar görmüştür. Bilhassa, din muhafızlığı kisvesine bürünenlerin, hakikati düşünebilenler, söyliyebilenler hakkında reva gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde daima kirli facialar olarak kalacaktır.

Türkiye Cümhuriyetinde, her reşit dinini intihapta hür olduğu gibi, muayyen bir dinin merasimi de serbesttir;yani *âyin hürriyeti* masundur. Tabiatile, âyinler asayiş ve umumî adaba mugayir olamaz, siyasî nümayiş şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere, artık, Türkiye Cümhuriyeti asla tahammül edemez.

Bir de, Türkiye Cümhuriyeti dahilinde bilûmum tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla seddedilmişlerdir. Tarikatlar lâğvolunmuştur. Şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbedarlık v.s. memnudur. Çünkü bunlar irtica membaları ve cehalet damgalarıdır. Türk milleti böyle müesseselere ve onla-

Digitized by Google

rın mensuplarına tahammül edemezdi ve etmedi.

3 üncüsü, içtima hürriyeti ve 4 üncüsü, matbuat hürriyetidir. Bu iki hürriyet, ayni prensipten çıkar. O prensip, insanların; fikirlerini, serbest söylemek ve neşretmek hakkıdır.

Vatandaşlar, kendi talim ve terbiyeleri için ve umumun menfaatleri noktasından, fikirlerini taati etmelidirler, düşündüklerini istedikleri gibi söyliyebilmelidirler.

En büyük hakikatler ve terakkiler fikirlerin, serbest ortaya konması ve taati edilmesi ile meydana çıkar ve yükselir.

İçtima, insanların beraber düşünüp konuşmak ve yahut, birinin sözlerini dinlemek maksadile, muvakkat olarak bir araya gelmeleridir.

İçtima hürriyeti, teşkilâtı esasiye kanunumuz mucibince fertlerin tabiî haklarındandır fakat, içtimaatı umumiye kanunu dairesinde vuku bulur. Çünkü, asayişi ve içtimaî ve siyasî nizamı muhafaza ile mükellef olan hükûmetin icap eden tedbirleri alabilmesi için, içtimaın günü

Digitized by Google

ve yeri hakkında, vaktile usulü dairesinde haberdar edilmesi lâzımdır.

İçtima, insanların, bir şeyi beraber görmek için toplaşmalarından, ve yahut, insanların müşterek hareket için, daimî bir surette birleşmeleri halinden ayırt edilmelidir.

İçtima, isimle ve şahsî bir davet üzerine olan hususî toplanma da değildir. Memleketin huzur ve sükûnunu bozacak surette ve yerlerde toplanmak, tabiatile memnudur.

İçtima hürriyeti, matbuat hürriyetinden eskidir. Fakat, *matbuat hürriyeti,* matbaanın ve gazeteciliğin terakkisi sayesinde, daha büyük bir ehemmiyet kazanmıştır.

Matbuat hürriyeti, vatandaşların, gündelik veya vakit vakit çıkan gazetelere, risalelere yazacağı yazılar veya yapacağı resimler vasıtasile ve neşredeceği kitaplarla fikrini serbestçe tamim etmesidir. Tiyatro, sinema ve gramofon, radyo, telgraf ta fikirlerin neşri ve tamimi için çok mühim ve müessir vasıtalardır. Bir insanın herhangi bir mahalde söylediği sözler

Digitized by Google

orada bulunanlara münhasir kalır, tesiri anî ve mahduttur. Fakat bu sözler radyo ile söylenirse, bütün dünya işitebilir. Telgraf ta fikirlerin neşrinde en seri vasıtadır. Fakat, söz bir gramofon plâkına geçerse, bilhassa, bir gazeteye, bir kitaba geçerse, fikir tespit edilmiş olur, bütün dünyada okunur; tabiatile gelecek nesillere intikal eder. Herhangi bir levhaya hâkkolunan resim ve yazılar, kezalik yapılan heykeller de delâlet ettikleri fikirleri yaşatan eserlerdir.

Muhtelif vasıtalarla tespit olunan ve seri bir surette neşrolunan fikirler, bütün insanlığın terakkisine ve tarihe büyük hizmet ifa eder.

EFKÂRI UMUMİYE

Millî hâkimiyet esasına müstenit temsilî bir hükûmette efkârı umumiye büyük bir rol oynar. Matbuat ve içtima hürriyetleri olmadan ve umuma ait işler hakkında geniş bir tenkit sahası bırakılmadan efkârı umumiye vazifesini ifa edemez. Millî hâkimiyet ve temsili hükûmet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak efkârı umumiyenin faaliyeti ile mümkündür.

Digitized by Google

Hükûmetin fikri, memleketin fikrini temsil etmelidir. Hükûmet, memleketin fikrini anlıyabilmek için bu fikrin tezahür etmesine vesile olan vasıtalara malik olmalıdır. Gerçi, hükûmet, intihap zamanlarında milletin fikirlerine vâkıf olur; intihap olunan meclisler dahi milletin fikrini temsil ederler. Fakat intihap zamanları milletin izhar ettiği fikirler, sabit kalmaz. Bu sebeple, meclislerin bu fikirleri temsil edebilmesi çok zaman devam etmez. Efkârı umumiye, milletin içinden taşan bir mütenevvi fikirler denizidir. O denizde muhtelif cereyanlar, muhtelif münakaşa dalgaları vücude getirir. Efkârı umumiye, ruhî bir âlemdir. Orada cereyan eden fikir mücadelesi, dikkatli gözlerden gizli kalamaz. Eski demokrasilerde bu fikir mücadelesi bütün vatandaşların her gün bir arada toplanarak vücude getirdikleri içtimalarda vuku buluyordu. Bugün vatandaşların adetçe çokluğu ve medenî hayatın vatandaşlara tahmil ettiği yevmî işler, onların maddeten ve her gün bir arada toplanmalarına imkân bırakmamıştır.

Digitized by Google

Bu sebeple efkârı umumiye ideal bir âlem olmuştur ki; bu âlemde umuma ait işlerin tenkidi şu mahiyetleri gösterir.

I — Tenkit ve münakaşa tamamen hürdür.Bu hürriyet, herkes tarafından, hiç kimsenin tesiri olmadan, kendi kendine kullanılır. Hükûmeti ve meclisi dikkatli bulunduran tenkit hürriyetidir.

II — Efkârı umumiyenin tenkit hürriyeti, başlıca bir çok neşriyat ile olur.

Neşriyat, sui istimallere mâni olur ve hükûmet vasıtalarını, vazifelerini doğru yapmağa mecbur eder. Neşriyat en müessir kontrol vasıtalarındandır. Bu noktada tenkidin kolay ve fakat yapmanın, güç olduğu hakikati unutulmamak lâzımdır. Onun için;

III — Umumun iyiliği fikri, her türlü tenkitlere ve münakaşalara daima hâkim ve esas tutulmalıdır. İltizam olunan fikirler,umumun iyiliği namına ortaya atılmalıdır. Bu fikir, hareket noktası olunca tenkit ve münakaşa devletin de iyiliği namına yapılmış ve vatandaşların içtimaî ve siyasî terbiyelerini yükseltmeğe hizmet etimş olur.

Digitized by Google

IV —Umuma ait işleri tenkit hürriyeti, hükûmet ile millet arasında bir anlaşma zemini vücude getirir. Hükûmet neşriyat vasıtasile efkârı umumiyeyi anlar ve icabında lüzumlu olan vesikalarla onu tenvir eder. Hükûmetin milleti ve milletin hükûmeti anlaması, bunların tek vücut olmalarını ve kalmalarını temin eder.

EFKÂRI UMUMİYENİN KENDİ KENDİNE TEŞKİLÂTLANMASI.

Hükûmet, tavur ve harekâtını tanzim için, efkârı umumiyeye ehemmiyet verince, efkârı umumiye teşkilâtlanır. Efkârı umumiyenin daima, istifade olunabilecek, hazır bir halde bulunabilmesi,onun bir teşkilâta malik olmasile mümkündür. Bu teşkilât, serbest tenkit ve münakaşa sahasıdır. Bu saha daima açık olmalı ve daima mütenevvi fikirlerle beslenmelidir. Bu ise, matbuatın gayreti ve menfaatı umumiyenin her gün yeniden yeniye münakaşa edilmesile olur. Efkârı umumiyenin cari olduğu bir memlekette, gazeteler intişar etmese ahali şaşkın ve çılğın bir

Digitized by Google

hale gelir. Bahsettiğimiz bu fikir teşkilâtında, şu hususiyetler görülür.

I — Fikir teşkilâtı, bir ekalliyetin ve yahut bir takım güzide insanların mahsulüdür. Şüphesiz halk kütlesi, bu teşkilâta iştirak eder. Fakat başka şeylerde olduğu gibi bunda da halk kütlesinin rolü faal değildir. Gerçi halk, neşriyatı aksettirir, fikirlere taraftar toplar, fakat fikirleri ortaya atan ve neşriyatın merkezlerini teşkil eden halk değildir.

II — Muasır fikir teşkilâtında, hakikatta iki seçme zümrenin faaliyeti vardır. Bu sınıflardan biri, matbuat teşebbüslerini vücude getiren ve idare edenlerdir.

Matbuat, fikirleri ortaya atmak ve neşretmek için lâzım vasıtalardır. Siyasî fikirleri de imal eden matbuattır. Matbuat teşebbüsleri, gazeteler, mecmualar ve kitap tabıları ile olur.

Matbuatın siyasî fikirler imalindeki rolü, daha çok, başka mahiyettedir. Çünkü siyasî fikirleri ortaya atan, daima, siyasî gruplar ve zümreler gibi fikir cemiyetleridir. Yoksa halk kütlesi içinde, kendiliğinden meydana çıkmaz.

Digitized by Google

III — İyice bilinmek lâzımdır ki; gazeteler, mektep kitapları değildir. Aşağı insanların para ile yaptırdıkları matbuat mücadeleleri vardır. En âdi yalanları işaa da matbuatın kullanıldığı vakidir. Matbuat ve fikir hürriyetinin maruz kaldığı başka tehlikeler de vardır. Matbuatın ve hattâ fikir cemiyetlerinin, millî hükûmetin tesirinden kurtularak, siyasî veya iktısadî gizli maksatlara alet olmasından korkulur. Matbuatın para ile satın alınabilmesi, beynelmilel yüksek para âleminin matbuat üzerinde gizli tesiri ve yahut sadece ecnebi devletlerin tahsisatı mesturelerinin tesiri, işte bunların efkârı umumiyeyi iğfal ve tağlit etmesinden bihakkın korkulur. Fakat, hürriyetten çıkacak bu fenalıklar asla çaresiz değildir. Evvelâ, matbuat serbestisine meşru bir hudut çizilir. Saniyen, gazeteler, hususî bir teşkilât yaparak, bununla kendi üzerlerinde ahlâkî bir tesir icra ederler. İlk zamanlarda bir kazanç işinden başka bir şey olmıyan gazetecilik, içtimaî bir müssese haline gelebilir. Bundan başka, halkın fikrî ve siyasî terbiyesi de bir teminattır. Halk,

Digitized by Google

müteaddit gazeteleri okumağa ve onları birbirlerile kontrol etmeğe ve gazetecilik yalanlarına inanmamağa alışırlar. Bütün bunların fevkinde, her şeyin açık olması sayesinde, hüsnü niyetin inkişaf edeceğini ve hayatî meseleler üzerinde hüsnü niyet sahibi insanların daima ekseriyeti teşkil edeceklerini kabul etmek muvafık olur. Çünkü "her zaman dünyanın yarısını ve bir zaman dünyanın hepsini aldatmak mümkündür. Fakat, bütün dünyayı her zaman aldatmak mümkün değildir.„ Tecrübe göstermiştir ki; her şeyi söylemekten insanları menetmek asla mümkün değildir. Fakat, millî terbiye ve büyük manevî kuvvetlere karşı hükûmetin münasip tarzı hareketi sayesinde, isyankâr fikirlerin intişarına müsaade etmiyecek içtimaî bir muhit yaratmak mümkündür. Fakat, her halde, her şeyin söylenmesine müsaade etmek ve bunun karşsında söyliyenlerin fiile geçmesine intizaren tedbir almakla iktifa etmek te mânasızdır. Bütün halkın,fiile geçtiği gün, onları tevkif edecek kuvvet yoktur. Tıbbî bir hıfzıssıhha

Digitized by Google

olduğu gibi, içtimaî bir hıfzıssıhha da vardır. Her ikisi ayni prensibe istinat eder. Maddî mikropları yok etmek mümkün olmadığı gibi, manevî mikropları da yok etmek mümkün değildir. Fakat, şahsın vücudünde, cismanî bir sihhat yaratmak mümkün olduğu gibi, içtimaî bünyede de manevî bir sihhat yaratmak ve bu suretle bir mukavemet zemini hazırlamak mümkündür.

GAZETELER

Türkiye Cümhuriyetinde, gazete çıkarmak, kitap neşretmek, matbaa açmak için riayet olunması lâzım gelen merasim, matbuat kanunu ve matbaalar kanununda tespit olunmuştur. Muzır neşriyat ve şahıslara tecavüz halinde yapılacak muamele, bu kanunlarda ve ceza kanununda yazılıdır.

Bu husuta, bizce söylenecek . sözler, şöyle hulâsa edilebilir: Matbuatın, umumî hayatta ve Cümhuriyetin terakkiyat ve tekâmülâtında haiz olduğu vazifeler yüksektir.Matbuatın, tam ve vâsi hürriyeti hüsnü istimal etmesi hususunun nazik olduğu kayde şayandır. Her türlü kanunî kayitlerden evvel, bir sahibi kalem, ilme,

Digitized by Google

ihtiyaca ve kendi siyasî telâkkilerine olduğu kadar vatandaşların haklarına ve memleketin —her türlü hususî telâkkilerin fevkinde olan— yüksek menfaatlerine de dikkat ve hürmet etmek manevî mecburiyetindedir.Bu mecburiyettir ki; umumî intizamı temin edebilir. Maahaza, matbuat serbestisinden meydana gelecek fenalıkları, ortadan kaldıracak müessir vasıta, asla mazide olduğu gibi matbuat hürriyetini bağlıyan bağlar değildir. Bilâkis, matbuat hürriyetinden tevellüt edecek mahzurların izale vasıtası, yine binnefis matbuat hürriyetidir.

4 üncüsü,cemiyet teşkili hürriyetidir.

5 incisi, tedris hürriyetidir.

CEMİYET TEŞKİLİ

Cemiyet müteaddit şahıslar tarafından malûmatlarını veya mesailerini daimî surette birleştirmek maksadile teşkil edilen hey'ettir.

Himayei Etfal, Hilâliahmer cemiyetleri, Türk Ocakları, Tayyare Cemiyeti, Kadınlar Birliği gibi. Klüpler dahi cemiyetler kabîlindendir .

Digitized by Google

Tedris; bir kimsenin, kendi ilmini başkalarına öğretmesidir. Buradaki tedristen maksat, aile içinde yapılan tedris ve tederrüs değildir. Bir müessese açarak, umumî tedrisatta bulunmaktır.

Cemiyet ve tedris hürriyetleri, diğer ferdî hürriyetlerden farklıdır. Çünkü bunlar, müşterek bir faaliyetin daimî tatbikatını icap ettirir. Bu sebeple, yalnız ferdî haklar gibi mütalea olunamazlar.

Cemiyetler, bir taraftan içtimaî hey'eti takviye eder; fakat bir taraftan da, teşekkül eden cemiyeler, devlet içinde başlı başına birer teşkilât ve birer kuvvet olacaklarından, devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu sebeple, cemiyet teşkili, Teşkilâtı esasiye kanunumuzda, fertlerin tabiî haklarından tanınmış olmakla beraber, ayrıca bir kanunla kayitlenmiştir. Cemiyetler kanununa göre;

A — Cemiyet teessüsünü müteakıp, behemehal hükûmete, usulü dairesinde bildirilmek lâzımdır.

B — Mevcut kanunlara, umumî adaba mugayir, gayri meşru bir esasa veya devletin istiklâlini, hükûmetin şeklini bozmak ve muhtelif unsur-

Digitized by Google

ları biribirinden ayırmak maksatlarile cemiyetler teşkil edilmez.

C — Kavmiyet ve cinsiyet esas ve unvanlarile siyasî cemiyetler teşkili memnudur.

D — Cemiyet âzasının on sekiz yaşına dahil olmuş bulunması şarttır.

E — Hafî cemiyetler teşkili kat'iyyen memnudur.

F — Cemiyetlerin toplandıkları yerde her nevi silâh memnudur. Yalnız klüplerde, zabıtanın malûmatı altında meç talimine ve avcılığa mahsus silâhlardan lüzumu kadar bulunabilir.

TEDRİS HÜRRİYETİ

Tedrise gelince, bu da çok mühim ve naziktir. Devlet, vatandaşların tahsil ve terbiyesile çok alâkadardır. Bir defa ilk tedrisatı mecburî tutar ve umumiyetle tedrisat, hükûmetin nezareti tahtında ve onun proğramları dairesinde olur. Çünkü, tedris hürriyeti, mahiyeti itibarile muhtelittir. Bir taraftan, ferdî hürriyetin icabıdır, fakat müşterek teşkilâta dayanır. Onun için, tedrisin kanunla hususî bir nizam altına alınması lâzımdır. Teşkilâtı esasiyede buna dair olan madde şudur: "Hükûmetin nezaret ve mürakabesi altın-

Digitized by Google

da ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir.„

Tevhidi tedrisat kanununa göre, 'Türkiye dahilinde bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur.„

Yalnız Harbiye mektebine menşe olan askerî liseler, Millî Müdafaa Vekâletine bırakılmıştır.

İhbar ve şikâyet hakkı. — "Türkler, gerek şahıslarına, gerek âmmeye müteallik olarak kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisine münferiden ve ya müçtemian ihbar ve şikâyette bulunabilirler. Şahsa ait olarak vuku bulan müracaatın neticesi müstediye tahriren tebliğ olunmak mecburîdir., (1)

Bu şikâyet hakkı, zikrolunduğu gibi bir haksızlığa karşı şikâyet mahiyetinde olursa, ferdî hak olur. Fakat, kanunlardan şikâyet ve kanunların tebdiline ait teklif mahiyetinde olursa, bu cihet vatandaşın siyasî teşebbüsü demek olur ki; bunun şekil ve hududu kanunla muayyendir.

(1) T. E. M. 82

Digitized by Google

"Kanun teklif etmek hakkı, Meclis azasına ve İcra Vekilleri Hey'etine aittir.„(2)

Bunun haricinde siyasî meramını göstermek istiyen vatandaş, kitap yazarak ve matbuattan istifade ederek arzusunu tatmin eder. Efkârı umumiyeye riayetkâr olan hükûmetler veya meclisler bunları nazarı dikkate alır.„

* * *

FERDÎ HAK VE SİYASÎ HAK

Ferdî hak, siyasî hak demek değildir.— Ferdî haklara, medenî haklar, yahut, âmme veya cemaat hakları gibi isimler verenler olmuştur. İsim ne olursa olsun, ferdî haklar, siyasî haklar dediğimiz şeylerden başkadır.

Siyasî haklar, vatandaşların hükûmete iştirakini temin eden haklardır; bunun en açık ve belli misali siyasî intihaptır.

Siyasî haklardan, ancak kanunun bu hakları kendilerine verdiği vatandaşlar istifade edebilir.

Siyasî haklar, cins, yaş ve kabiliyet farkı olmaksızın milletin her ferdine verilmemiştir. (3)

(2) T. E. M. 15
(3) T. E. M. 10

Digitized by Google

Ferdî haklar ise, prensip olarak, cinsleri, sinleri ve kabiliyetleri ne olursa olsun, milleti teşkil eden her ferde aittir. Bu hakların bir kısmı dahi, gördüğümüz veçhile bir takım kayitlere tâbidir; bunun sebebi ikidir:

I — Bu haklar, tatbiklerinde siyasî bir faaliyet teşkil edebilirler; bu faaliyet, hükûmete bilvasıta iştirake varır. Matbuat hürriyeti, cemiyet teşkili hürriyeti,içtima hürriyeti ve hattâ müstakbel vatandaşlar yetiştiren tedris hürriyeti gibi.

II — Ferdî hürriyetini henüz filen kullanmıya muktedir olmıyanların himayesi mevzuu bahsolur. Meselâ; sây hürriyeti bazı ahvalde tahdit olunur.

HÜRRİYETİN MUHAFAZA VE MÜEYYİDELERİ.

Asrî teşkilâtı esasiye kanunlarında, ferdî haklar ve vatandaşın siyasî hakları tespit olunmuştur. Fakat bu hakların, filen kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve hudutlarını tanzim eden kanunlar da lâzımdır. Böyle olmazsa, teşkilâtı esasiye kanununda temin olunan haklar, kullanılmaz birer vait halinde

Digitized by Google

kalır. Bu sebeple hakların kullanılmasını tanzim etmek elzem bir kaidedir.

Teşkilâtı esasiye kanunu ve bu kanun muhteviyatı hükümlerinin tatbiklerini tanzim eden kanunlar, vatandaşların tabiî ve siyasî hak ve hürriyetlerinin müeyyideleridir. Fakat, asıl müeyyide, hükûmettir. Vatandaş hürriyeti tanıyan, ona hürmet eden, onun temin ve muhafarzasını en birinci vazife bilen siyasî idare ise, tabiatile, demokrasi esasına müstenit Cümhuriyettir.Eski devirde, hürriyetlerin muhafazası gibi bir mesele mevzuu bahis değildi; Çünkü hürriyet yoktu.

Biliyoruz ki, bir devletin temeli, ulûhiyet fikrine, ilâhî idareye dayandıkça, o devlette her hak, Allahın vekilinde ve peygamberin halifesindedir; ferdin hakkı mevzuu bahis değildir.

ÖRFÎ İDARE.

Hürriyeti ve onun hududunu izah etmiştik. Bu münasebetle demiştik ki; müs tesna zamanlar, müstesna tedbirler icap ettirebilir. Bir de hürriyetin sui istimali,

Digitized by Google

hürriyetin muvakkat, lâkin geniş mikyasta tahdidini icap ettirebilir. Şimdi bu hususdaki tedbirlerden bahsedelim. Belli başlı kanunî tedbirlerden biri *Örfî İdaredir.*

Örfî idare, şahsî ve ikametgâh masuniyetlerinin, matbuat, mürasalât, cemiyet, şirket hürriyetlerinin muvakkat bir zaman için kayt altına alınması, ve yahut talik edilmesi demektir. Örfî idare korku ve dehşete müstenit ve ciheti askeriye tarafından ifa olunur bir idaredir. Böyle bir idarenin tesisine ancak şu gibi hallerde mecburiyet hâsıl olabilir:

1 — Harp halinde veya harbi icap ettirecek bir vaziyet hudusunda.

2 — İsyan zuhurunda.

3 — Vatan ve Cümhuriyet aleyhinde kuvvetli ve filî teşebbüsler vukuunu teyit eden kat'î emmareler görüldüğü zaman.

Örfî idare İcra Vekilleri Hey'eti tarafından ve müddeti bir ayı geçmemek üzere bütün memlekette veya yalnız bir mıntakada veya bir yerde ilân olunabilir. Fakat, keyfiyet hemen Meclisin tasdikine arzolunur. Meclis, *örfî idare* müddetini,

Digitized by Google

icabında tezyit veya tenkis edebilir. Meclis toplu değilse derhal toplanmağa davet olunur. Herhalde, örfî idarenin fazla uzatılması Meclisin kararına bağlıdır.

Örfî idare mıntakası ve bu mıntaka içinde tatbik olunacak hükümler ve muamelelerin nasıl olacağı ve bir harp halinde masuniyet ve hürriyetlerin nasıl takyit ve talik olunacağı kanunla tespit olunur.

Bizde carî olan Örfî idare kararnamesi ve zeyillerinin bazı maddelerini kaydedelim:

1 — Örfî idare altına alman bir şehir ve kaza veya vilâyetin hududunu teşkil eden mevkilerin isimleri sureti mahsusada ilân kılınacaktır.

2 — Örfî idarenin ilân olunmasile beraber, teşkilâtı esasiye kanununun ve sair mülkiye kanun ve nizamnamelerinin, işbu Örfî idare kararnamesine muhalif olan maddelerinin hükümleri, örfî idare devam ettikçe muvakkaten tatil olunacaktır.

3 — Devletin dahilî ve haricî emniyetini ihlâl edecek cürümlerin ve kabahatlerin asıl failleri ve zimethal olanlar ne sıfat ve haysiyette bulunursa bulunsun, Di-

Digitized by Google

vanıharp huzurunda muhakeme edilecektir.

4 — Askerî idare:

A) Lüzum görülen şahısların gece ve gündüz meskenlerini aramağa.

B) Şüpheli ve sabıkalı güruhundan olanları başka yerlere uzaklaştırmağa.

C) Ahalinin silâhlarını ve cephanesini toplamağa.

D) Heyecanı mucip neşriyatta bulunan gazeteleri derhal tatil etmeğe ve her türlü cemiyetleri menetmeğe mezundur.

E) Örfî idare mıntakasında bir veya lüzumu kadar divanıharpler bulunur.

Hiyaneti vataniye kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri kanunu gibi kanunlar dahi, Cumhuriyetin masuniyeti için, fevkalâde tedbirler sırasında sayılır.

Hiyaneti vataniye kanununa göre, Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın, kavlen veya tahriren veya filen kast ile muhalefette bulunanlar veya ifsatlar yapan veya neşriyatta bulunan kimseler vatan haini addolunur. Dini veya dinî mukaddesatı alet ittihaz ederek

Digitized by Google

Cumhuriyeti bozmak veya ahali arasında fesat ve nifak çıkarmağa her ne suretle olursa olsun çalışanlar da vatan hainidirler; bunlar asılırlar.

İstiklâl Mahkemeleri kanununun da mühim maddeleri şunlardır:

1 — İcra Vekilleri Hey'etince gösterilecek lüzum üzerine ve Büyük Millet Meclisince ekseriyeti mutlaka ile verilecek karar üzerine, icap eden mahallerde, İstiklâl Mahkemeleri teşkil olunur.

2 — Bu mahkemeler, Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlakası ve reyi hafi ile kendi azası meyanından müntahap bir reis ve iki aza ve bir müddei umumîden teşekkül eder. Bir ihtiyat aza ve icabında bir müddei umumî muavini de intihap olunur.

3 — İstiklâl mahkemelerinin vazifeleri şunlardır:

A) Askerden kaçanlar ve bu kaçmağa sebebiyet verenler ve bunları tutmakta te kâsül gösterenleri.

B) Hiyaneti vataniye cürümlerini yapanları.

D) Askerî ve siyasî casusluk edenleri ve saireyi muhakeme etmektir.

Digitized by Google

Bu gibi kanunlar, tabiatile her zaman tatbik olunmazlar. Onların tatbiki ancak, başka tedbirlerle önüne geçilemiyecek büyük tehlikeler karşısında kalındığı zaman zarurî olarak tatbik olunur.

MÜSAVAT.

Teşkilâtı esasiyeden:

Altmış dokuzuncu madde — Türkler kanun nazarında müsavi ve bilâ istisna kanuna riayetle mükelleftirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları mülga ve memnudur.

Seksen üçüncü madde— Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye celp ve sevkolunamaz.

Doksan ikinci madde — Hukuku siyasiyeyi haiz her Türk ehliyet ve istihkakına göre devlet memuriyetlerinde istihdam olunmak hakkını haizdir.

Müsavattan maksat, kanun önünde müsavattır; yani vatandaşların kanunî haklarda müsaviliğidir. Yoksa maddî hayat şartlarında müsavat değildir.

Rusya müstesna olmak üzere bütün dünyada, her fert, menfaat ve zararı kendine ait olmak üzere hayatını tan-

Digitized by Google

zim eder. Yalnız her ferde, faaliyetinde ayni kanunî vasıtalar, haklar verilir. Eski idarelerde mevcut olan sınıf farklarından doğan engeller kaldırılır. Fakat, ferdî hürriyet ve ferdî mes'uliyeti bozan, iktısadî bir müsavat, içtimaî nizamı bozar:

Müsavat prensibi aşağıdaki neticeleri doğurmuştur:

1) İçtimaî müsavat; yani aileye müstenit bütün sınıf ve derece farkları kaldırılmalıdır.

Bir aile çocuklarını mirastan müsavi surette müstefit etmelidir. Bu müsavat, aristokrasinin teşekkülüne mânidir.

2) Siyasî haklarda ve bilhassa intihap hakkında müsavat.

3) Adlî işlerde müsavat; herkes için ayni cürümlere ayni cezalar verilmelidir.

4) Vergi hususunda müsavat, mükellefiyetlerin, bütün vatandaşlar arasında, kudretleri nispetinde tevziini icap ettirir.

5) Vazife ve memuriyetlerin herkese, kabiliyet farkından başka bir fark gözetilmeksizin, açık bulunması .

6) Askerî hizmet hususunda müsavat.

Bu saydığımız müsavatlar, din, ırk farkları gözetilmeksizin, Türk vatandaşla

Digitized by Google

ra müsavi olarak tatbik olunmak lâzımdır.

Fertler arasında mevcut olması lâzım gelen bu müsavat, kuvvet ve tefevvukun ve âmiriyetin devlet eline geçmesini icap ettirir. Siyasî adamların ve memurların filen bu âmiriyeti istimal etmeleri, bu müsavatı ihlâl etmez. Zira bunlar âmiriyeti, yalnız vazifelerinin ifası için kullanırlar.

İÇTİMAÎ YARDIM

Demokrasi; vatandaşa hayatını tahakkuk ettirmek ve her türlü ferdî ve içtimaî vazifelerinin ifası hürriyetini ve imkânını bırakır. Fakat, diğer cihetten, hastalar, zaifler, sakatlar gibi hürriyetlerinden tamamen istifade edemiyen bir kısım vatandaşlara da bir hayat temin etmek mecburiyetindedir. Bu gibi vzifeleri, "İçtimaî yardım,, teşkilâtı görür.

İçtimaî yardım teşkilâtı pek lüzumludur. Bu teşkilât, her yerde çok inkişaf etmiştir. Bu hizmet, bazan devlet tarafından bir elden idare olunur, bazan da mahallî idarelere bırakılır. En ziyade bu ikinci şekil taammüm ediyor.

Bu teşkilât, muhtaçlara meccanen doktor ve ilâç temin eder. Fakir ihtiyarlara,

Digitized by Google

sakatlara ve gayri kabili tedavi hastalara, lohosa kadınlara, efradı çok ailelere, memedeki çocuklara yardım eder. Bunlara, lüzumuna göre,ya meskenlerinde bakılır, yahut umumî bir müesseseye naklolunur lar.

Yapılacak yardımın şekli ve derecesi, imkân nisbetinde idare tarafından tespit olunur. Yoksa muhtaçlar, istedikleri kadar metalipte bulunamazlar.

Resmî içtimaî yardım teşkilâtı ihtiyaca kâfi gelemez. Hilâliahmer, Himayei Etfal, fakirlere bakar cemiyetleri gibi ayni mahiyetteki hususî müesseseler de yar dım ederler.

Devlet tarafından hastaneler açılması ve bunlara, mahallî idarenin kararile bazılarının parasız olarak kabulü "İçtimaî yardım,, teşkilâtının gördüğü hizmetlerdendir.

Bundan maada, memur ve müstahdem lerin, amele ve köylülerin tekaüt sandıkları ve kaza ve vefat halleri için sigorta kasaları gibi içtimaî bakım teşkilâtı da vardır. Bir çok devletlerde, ihtiyarlık, işsizlik ve vefat gibi hallere karşı, herkes

Digitized by Google

için (İçtimaî sigorta) tatbik olunmaktadır.

HOŞGÖRMEZLİK.
TAASSUPSUZLUK

(TOLÉRANCE)

Hürriyetin vicdan ve din hürriyetlerinin ne olduğunu biliyoruz. (Notlar S. 53).

Türkiye Cümhuriyetinde, herkes istediği gibi itikat ve ibadet eder. Hiç kimseye dinî fikirlerinden dolayı bir şey yapılmaz. Türk Cümhuriyetinin resmî dini yoktur. Türkiye'de hiç bir kimse fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeğe kalkışamaz ve böyle bir şeye müsaade edilmez. Artık samimî mutekitler, derin iman sahipleri, hürriyetin icaplarını öğrenmiş görünüyorlar. Bütün bunlarla beraber, din hürriyetine, umumiyetle vicdan hürriyetine karşı, taassupsuzluk hasıl olmuş mudur?

Bunu anlıyabilmek için, taassupsuzluğun ne olduğunu tetkik edelim; çünkü, bu kelimenin delâlet ettiği mânayı, zihniyeti, herkes kendine göre anlamağa çok

Digitized by Google

meyillidir. Dinî hürriyeti bir hak telâkki etmiyen, acaba kalmadı mı?

Vicdan hürriyetini, ruhun, Allahın âli nüfuzu altında, dinî hayatı idare için malik olduğu haktan ibaret olduğunu bellemiş olanlar, acaba bugün nasıl düşünmek tedirler? Bu gibiler, kendisi gibi, düşünmiyenlere içlerinden olsun kızmıyorlar mı?

Bu saydığımız zihniyette bulunduğuna ihtimal verilen kimselere, hür düşünceliler, acaba, bir teessür hissile, bir esefle bakıyorlar mı?

Bu saydığımız gibi, muhtelif inanışlı kimseler, biribirlerine, kin, nefret, besliyorlarsa, biribirlerini hor görüyorlarsa, ve hattâ sadece biribirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde taassupsuzluk yoktur; bunlar mutaassıptırlar.

Taassupsuzluk o kimsede vardır ki, vatandaşının veya her hangi bir insanın vicdanî inanışlarına karşı, hiçbir kin duymaz; bilâkis hürmet eder. Hiç olmazsa, başkalarının, kendininkine uymıyan inanışlarını bilememezlikten, duymamazlıktan gelir.

Digitized by Google

Taassupsuzluk budur. Fakat, hakikati söylemek lâzım gelirse diyebiliriz ki, hürriyeti hürriyet için sevenler, taassupsuzluk kelimesinin ne demek olduğunu anlıyanlar, bütün dünyada pek azdır. Her yer de umumî olarak cari olan taassuptur. Her yerde görülebilen sulh manzarasının temeli, taassup ile hür fikrin, biribirine karşı kin ve nefreti üstündedir; temelin devrilmemesi, kin ve nefret zeminindeki müvazeneyi tutan fazla kuvvet sayesindedir.

Bu söylediklerimizden şu netice çıkar ki, aramızda; hürriyet haillerinin zail olduğuna, bizim gibi düşünen ve hissedenlerle birlikte yaşadığımıza hüküm vermek müşküldür. O halde, görülen, taassupsuzluk değil, zafın dermansız bıraktığı taassuptur:

Şüphesiz, fikirlerin, itikatların başka başka olmasından, şikâyet etmemek lâzımdır. Çünkü, bütün fikirler ve itikatlar, bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik alâmetidir. Öyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun için dir ki, hakikî hürriyetçiler, taassupsuzluğun u-

Digitized by Google

mumî bir huy olmasını temenni ederler. Fakat, hattâ hüsnü niyetle dahi olsa taassup hatalarına karşı dikkatli olmaktan vazgeçmezler. Çünkü, hüsnü niyetle, hiç bir zaman, hiç bir şeyi tamir edememişlerdir. İnsanların, ruhun selâmeti için yakıldıklarını biliyoruz. Her halde bunu yapan engizisyon papasları, hüsnü niyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından bahsederlerdi; belki de, cidden, bu sözlerinde samimî idiler. Fakat, bir hamakati yahut bir hiyaneti iyi bir iş kalıbına uydurmak güç değildir; en nihayet bu bir isim değiştirmek meselesidir.

İşte, bu sebepledir ki, hoş görmekliği aldırmamazlık, derecesine götürmemek mühimdir.

Gerçi hür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için, hakikî hürriyetçiler, hürriyetçi olmıyanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Fakat; bunların hiç bir zaman elleri, ayakları bağlı olduğu halde kurbanlık koyun vaziyetine razı olacakları, asla kabul olunmamalıdır.

Unutmamalıdır ki, bazı insanlar istikbali, mazinin arasından görmekte musır-

Digitized by Google

dırlar. Bunlar, alâkamızı kestiğimiz an'analara karşı behemehal, sadakatin iadesini isterler. Bu gibi insanlar, kendi itikat ettiği gibi, itikat etmiyen kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini, cenderede hissederler.

Her halde, taassupsuzluğun arzu edildiği gibi, umumileşmesi huy haline gelmesi fikrî terbiyenin yüksek olmasına bağlıdır.

İŞ BÖLÜMÜ.

İnsanların, maddî, fikrî bir takım ihtiyaçları vardır; içtimaî bir hey'etin de müşterek ihtiyaçları vardır. Herkes, şahsî ihtiyaçlarını, tek başına temin edemez. Cemiyet azasından her biri bir iş, bir şey yapar. Bütün bu işler ve şeyler her insanın ve cemiyetin ihtiyaçlarını temin eder.

Demek oluyor ki, bir cemiyetin ve onun azasının işleri, fertleri arasında bölünmüştür. Buna, İş Bölümü derler.

İş Bölümü, medeniyetin her safhasında görülmüştür.

İptidaî kavimlerde, esaslı olarak işler,

Digitized by Google

kadınla erkek arasında bölünmüştü.

Erkek, av gibi hayvanî gıdaları, kadın da, meyve toplamak, ziraat etmek gibi nebatî gıdaları tedarik etmek işlerini yaparlardı. İşlerin böyle bölünmüş olması, kadınla erkeğin, istidatlarına göre değildi; bunun esası dinî idi; bir takım batıl itikatlar yüzündendi. Bu itikatlar, bugün bile Afrika vahşilerinde vardır. Meselâ, kadınlar, fıstık yağı çıkarırken erkeklerin orada bulunması günahtır.

İptidaî insan zümrelerinde, şu türlü de, bir İş Bölümü oldu; meselâ bazı aşiretler, yalnız çömlekçilik ederlerdi; bazı ları, yalnız silâh yaparlardı.

Esnaf hey'etleri devrinde, İş Bölümü ziyadeleşti. Çünkü, her esnaf hey'eti, bir iş görür. Bazan ayni san'at, bir çok şubelere ayrılır; marangozluk, doğramacılık, gibi... Hattâ, bir san'at şubesine ait işler, ayrı ayrı adamlara gördürülür; meselâ, odun, evvelâ oduncular, sonra Biçkıcılar sonra kerestecilerden geçer.

Bugünkü büyük sanayi devrinde ise, iş bölümü çok ileri gitmiştir; her memlekette, binlerce faaliyet şubesi vardır.

Digitized by Google

İş Bölümü, maddî işlerde olduğu gibi, fikrî, siyasî, idarî işlerde de çoğalmıştır; meselâ, ilim, her biri bir mevzu ve usule malik bir çok kısımlara ayrılır. Bir adamın bir ilmi tamamen kavramasına imkân kalmadı.

İş Bölümünü inkişaf ettiren sebepler, nüfus çokluğudur. San'at ve mesleklerin çokluğu ve bunların ayrı ayrı fertler tarafından yapılması, yeni iş bölümü sayesinde hayat şartları tahammül edilir bir halde tutulabilmektedir. Ayni zamanda, büyük mütehassısların, yetişmesi, ihtiralar, terakkiler hep bu sayede olmaktadır.

İş Bölümü, insanlar arasında mevcut olan tabiî ve tarihi bağlara, yeni bir çok kuvvetli bağlar ilâve etmiştir. Bu yeni bağlar, insanlara biribirlerinin eksiklerini tamamlatan, yalnız bugünü değil, yarını da temine çalışan bağlardır.

Digitized by Google

BAĞLILIK (Solidarité)
İNSANLAR BİRBİRİNE BAĞLIDIR.

"İlim, cemiyetlerin büyüklüğünün sırrını, insanlara açmıştır; bu sır, insanların biribirine olan bağlarıdır.„

Bütün insanlar, bir içtimaî vücudün azalarıdır ve bu sebeple biribirine bağlıdır. Bu karşılıklı bağ, herkesi diğerinin mes'uliyetine de karıştırır. Bir de, insanlar, ölülerin harsî varisleri olduklarından aralarındaki bağlar, her zaman ve mekâna şamildir.

Bu bağlar; tabiîdir, içtimaîdir ve iktisadîdir.

Tabiî ve içtimaî bağın bize öğrettiği şudur: Bilhassa, iş bölümü ve harsî varislik yüzünden, herkes malik olduğu şeyin ve hattâ kendi şahsî varlığının en büyük kısmını atalara ve bir zamanda yaşadığı insanlara borçludur.

Eğer böyle ise, yani, eğer her yerde,

Digitized by Google

insanın, insana karşı bir borcu varsa bütün borçlar gibi bunun da ödenmesi lâzımdır.

Bu borçlar, kimin tarafından ödenmelidir? — İnsanlar arasındaki tabiî ve içtimaî bağdan istifade ederek servet kazananlar tarafından! Çünkü, eğer gelmiş, geçmiş, ismi bilinmiyen binlerce, bağlı insanlar olmasaydi, zaten bu servet olmazdı.

Kime ödemeli? — Tabiî ve içtimaî bağ dan istifade yerine zarar görenlere! Gerçi, bu alacaklıların şahsen bilinmelerine imkân yoktur. Fakat, bunların mümessilleri vardır; devlet ve yahut bir çok içtimaî yardım müesseseleri...

Nasıl ödemeli? — Bir defa, devlete vergi,bilhassa artar vergi olarak ve sonra bağ ve yardım müesseselerine verilebilir.

Bu söylediklerimizden, insanların biribirine bağlı ve biribirinin yardımcısı oldukları halde, mazinin ve halin nimetlerinden hepsinin ayni derece istifade edememiş ve edememekte oldukları anlaşılıyor. Bu müsavatsızlığı gidermek için bir kısım insanlardan diğer bir kısım

Digitized by Google

insanlar için, âdeta tazminat isteniyor.

§ Bu Farklı istifadenin başlıca sebebi, şüphesizdir ki, insanların, muhtelif vasıflar ve kabiliyetler yüzünden biribirlerine benzememeleridir.

Bu noktada, şöyle bir nazariye söylenmektedir. Tekâmülün gayesi insanları biribirine benzetmektir;dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında sınıf, derece, ahlâk, elbise, dil, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının, ırk, din, hars, terbiye yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, sulha doğru da yürüyüş demektir.

Bağlılık hakkında, bir fikir edinmeğe, en müsait olan düşünüş ve görüş bu son mütalea olabilir.

Fakat, birer fikir olarak aldığımız bağlılık nazariyeleri icaplarını, tatbiklerde, "içtimaî teminler„ adı altında toplamak kabildir.

Bu içtimaî teminlere devlet sosyalistliğine yaklaşarak varılabilir. Bu yol, kanun yoludur.

Digitized by Google

Meselâ:

1) İş kanunu.

2) Şehirlerin ve atelyelerin sağlık koruma kanunu.

3) Sarî hastalıklara karşı koruma kanunu.

4) Amelenin ihtiyarlığı ve kazalara karşı sigorta kanunu.

5) Hasta ve ihtiyar yoksullara mecburî yardım kanunu.

6) Çiftçi sandıkları kanunu.

7) Yardım cemiyetleri kurulması kanunu.

8) Ucuz evler yapılması kanunu.

9) Mektep çocukları için mekteplerde bakkallar kanunu.

10) Bütün bu gibi cemiyetlere devlet bütçesinden yardım. Bu ve buna benzer hususları temin için kanunlar yapılır ve tatbik olunur. Bu suretle, bağlılık nazariyesi içtimaî tedbirlerle temin edilmiş olur.

Bağlılığın saydığımız şekilde tatbikleri çoktur; fakat bu tatbikler fikri, her yerde teveccüh görmüş değildir; çok tenkitlere de uğramaktadır. Bilhassa, bağlılık nazariyesinin tatbiklerini,ferdin mes'u

Digitized by Google

liyet duygusunu zaifleten ve yahut yok-eden bir hareket görenler vardır. Diyorlar ki, aczimizi, kusurumuzu, ayıplarımızı cemiyetin üstüne atmak ferdî mes'uliyeti kaldırmaktır. Halbuki, ahlâk kanununun temeli ferdî mes'uliyettir.

Bu tenkitler, zorla ve hukukî bir şekil-de içtimaî borç fikrini bir yana bıraktırma ğa kâfi gelebilir. Bağlılığın ahlâka esas teşkil edeceği de sağlam bir iddia olmıya-bilir. Fakat, bağlılığın ameli olarak, şun-ları öğrettiği de görülmektedir:

1 — Başkasına olan bir iyilik bize de iyiliktir; başkasına olan kötülük bize de kötülüktür. Bu sebeple iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak lâzımdır.

2 — Yaptığımız işler, etrafımızda se-vinçler veya acılar halinde akisler uyan-dırır; bu hal, bize vicdan vazifeleri duyu-rur.

3 — Bağlılık, bizi başkaları için müsa-mahakâr yapar. Çünkü, başkalarının ku-surlarında bizim de istemiyerek ekseriya beraber suçlu olduğumuzu gösterir.

Hülâsa, bağlılık, "herkes kendi için„

Digitized by Google

yerine, "herkes, herkes için„ düşüncesini koyar. Bu düşünce, içtimaîdir, millîdir, geniş ve yüksek mânasile insanîdir.

ÇALIŞMA — MESLEK

Çalışma, ferdî ve içtimaî bir mecburiyettir.

1 — Maddî servetin lüzumu: Maddî servet,

A) İnsanın şahsı için lâzımdır; çünkü, insanın cismanî ihtiyaçları vardır, bunlar temin olunmadıkça insan yaşayamaz. İnsanın fikrî, ahlâkî ihtiyaçları da vardır; bunlar, temin olunmadıkça, insanlık ve ahlâk istiklâli muhafaza edilemez, insan gibi yaşanamaz; insanın maneviyeti kararır.

B) Servet, aile ve devlet noktasından da lâzımdır; çünkü, yarından emin olmıyan bir insan, bir aile kurmayı düşünemez; yahut yaşama vasıtalarından mahrum aileler kurulur. Yaşama vasıtaları olmıyan ailelerden, teşekkül eden bir devletin varlığı da sağlam olmaz.

Digitized by Google

Bir insan için saadet denilen şey bu saydığımız şartların teminindedir.

İnsan maddî, fikrî, içtimaî hayat vasıtalarından mahrum, zaruretler içinde kalırsa hayatta ümitsizliğe düşer; gözlerini istikbale çevirmeksizin yaşar. Tetkik ve tetebbü için vakit bulamaz. Kendisinde fikir hayatı durur. Hayat, onun için bir esaret olur. İradesinden dahi geçmeğe mecbur olabilir. Anlaşılıyor ki, insanın servet edinmesi lâzımdır. İnsanın servet edinebilmesi için çalışması mecburîdir. Fakat, insan, yalnız hürriyet vasıtası olarak servete sahip olmalıdır. Yoksa servete esir omak için değil... Şüphesiz, herkes ayni sihhat, ayni mizaç ve kabiliyette değildir. Fakat, herkes ayni hayat kanununa tâbidir.Çalışmadan hiç bir şey kazanılmaz. Herkes, muayyen bir şekil ve hudut dahilinde, bir cihetten kabiliyetinin, kuvvetinin, menşe ve muhitinin tesiri altındadır, diğer cihetten de ihtiyaçlarının zebunudur. İşte insan, bu zıt şartlar içinde faydalı bir netice elde etmeğe çalışmak mecburiyetindedir. Faydalı bir neticeden bahsediyoruz, evet, çünkü, neticesiz uğ-

Digitized by Google

raşmak, çalışma sayılmaz. Hiç bir şey yapmamak ve yahut neticesiz, mânasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir.

2 — Her şeyi kazanmak lâzımdır.

Kazanmanın yolları hangileridir?

Tip olarak en iptidaî, çıplak ve her şeyden mahrum bir insan alalım. Bu türlü bir insan için, mirastan bahsedemeyiz. Zira, aldığımız misal, ailesiz, sabit meslekiz, iptidaî bir insandır. Bu noktada, kazanmanın tabiî kanunlarını arıyacak olursak, yalnız tek bir esas görülür. Çalışmak.. Bundan başka çare yoktur. İnsan, tabiî olarak, şahsına sahiptir; bu hassa, insanı bütün dünyaya sahip kılabilir. Yani, insan zekâsı, san'ati, iradesi sayesinde, bütün unsurları inkiyadı altına alabilir. Bu, bize çalışmanın yüksek kıymetini, ahlâkî vasfını ve her şeyden mukaddes olan bir hakkı, çalışmak hakkını gösterir.

Çalışma, insanların cismanî kuvvetlerini inkişaf ettirir ve içtimaî hayat için elzem olan şeyleri temin eder. Çalışmak-

Digitized by Google

sızın, fikrî inkişaf ve ahlâkî tekemmül de mümkün değildir.

"Tembellik, bütün fenalıkların anasıdır.„

3 — Çalışmak bir mücazat değildir.

Bir cezadan, bir sıkıntıdan kaçar gibi çalışmaktan kaçınmak çok fena ve tedbirsizce bir harekettir. Çalışmak, haddi zatinde, zahmetli değildir. Yalnız, tutulan iş ile, şahsın kabiliyetleri ve zevkleri arasında uygunluk olmalıdır.

Çalışmak ilk sıkıntılara ve ilk hevessizliklere, galebe çalındıktan sonra, en büyük bir zevktir. Çalışmayı ceza saymak, onun güzelliğini ve iyiliklerini tanımamak, tabiate karşı haksızlık olur.

İnsan, çalıştığı işin eli altında ve yahut kafasının içinde eserini büyümekte ve yükselmekte gördüğü zaman ne büyük zevk duyar. Bu eser, ister çiftçinin hasadı, ister mimarın evi ve yahut heykeltraşın heykeli, ister bir âlimin veya bir san'atkârın keşfi, kitabı olsun; zevk birdir. Zevk, bütün zahmetleri; sapan arkasında dökülen terleri, san'atkârın, müte-

Digitized by Google

fekkirin bazan pek elemli olan yorgunluklarını derhal unutturur.

4 — Çalışmak içtimaî bir vazifedir.

İnsan çalışır, fakat, işini, ancak cemiyet sayesinde tekemmül ettirebilir, faydalı, kıymetli bir hale koyabilir. Ancak cemiyet sayesindedir ki, şahsile her işçi arasında daimî bir mübadele teessüs eder.

Yapılan işin, kimseye faydası yok ise onun için çalışmak semeresiz bir meşgale kalır. Binaenaleyh, cemiyete faydalı bir iş yapmak lâzımdır; bu hal, çalışmayı içtimaî bir vazife hükmüne koyar.

Çalışmak umumî kanundur; irat sahipleri, zenginler dahi, bu kanundan hariç kalamazlar; mevcut servetini millî servetin ziyadeleşmesine yardım edecek surette kullanmalıdır. Bir zengin bedenî çalışmadan vareste kalabilir; fakat, bu takdirde, faaliyetini fikir meşguliyetine tevcih etmelidir.

Digitized by Google

MESLEK NASIL İNTİHAP OLUNUR VE YAPILIR?

1 — Meslek intihabı:

Her zoraki çalışma sert ve ağır gelir. İnsanın çalışmaktan hoşlanması ve zevklenmesi için mesleğini kabiliyetlerine uygun ve kuvveti ile mütenasip olarak intihap etmiş olması lâzımdır. Binaenaleyh, gençlikte en mühim mesele, meslek intihabıdır. Şahsî saadet ve ayni zamanda içtimaî menfaat buna tâbidir. Herkes, kabiliyetile mütenasip mevkide bulunmalıdır. Ekseriya bir genç, o vazifenin müşkülâtile mütenasip bir surette kuvvetlerini temin edememiş ise ifrat derecede ve faydasız mesaiye mecbur olur. Ya hiç muvaffak olamaz veya aşağı bir derecede kalır ve kendinden de memnun olmaz. Bundan fazla olarak, başkasının daha iyi işgal edeceği bir mevkii tutmakla haksızlık etmiş olur. Gençler kıskançlıktan ve başkalarının elde ettikleri parlak neticeler hayalinden sakınmalıdırlar. İhtiyat-

Digitized by Google

kârlık ve içtimaî vazife kaygusu bunu icap ettirir.

Biri, zabit üniformasının, sırmaları hoşuna gittiği için asker olmak ister, bir diğeri de; bir muharririn veya bir ressamın kazandığı servet ve şöhret gözlerini kamaştırdığından zekâ ve tahsilini nazarı dikkate almadan muharrir veya san'atkâr olmak isterse bu gibi hareketlerin neticesi ekseriya sukutu hayaldir. Diğer bir noktai nazardan bu gibiler, içtimaî hey'et için kaybolmuş kuvvetlerdir, bunlar, daha iyi idare olunsalardı, kendilerinin hayatı temin edilmiş ve beşeriyetin saadeti arttırılmış olurdu. Herhalde makul ve doğru olan şudur: Herkes kendi istidadına göre bir iş tutmalıdır. İnsanın kıymeti her işte belli olur. İşini iyi yapanın bulunduğu vaziyet ne olursa olsun o, iyi bir adam olabilir.

İnsan, kendine göre bir mesleğe girmeyip te diğerine girmekle hürriyetini tahdit ve zannolunduğundan fazla istikbalini yanlış tespit eder. Zira, sapılan bir yol kolayca terkolunamaz her mesleğin

Digitized by Google

icapları; âdetleri ve itikatları vardır. Bunlara, insan bizzarure tâbi olur.

2 — Meslek faziletleri; her meslek, bazı kabiliyetler ve hususî vasıflar ister. Bu, şüphesizdir. Fakat, bazı müşterek faziletler vardır ki, bunlar ayni zamanda, şahsın muvaffakiyeti ve kendisine mevdu işlerin iyi gitmesi için lâzımdır. En aşağı dereceden, en yukarıya kadar umumî şartlar aynidir:

Mafevklere karşı, ihtimam, doğruluk, hürmet; madunlara karşı, hayırhahlık ve umumiyetle kabul edilen işte hususî gayret, istikamet, ketumiyet.. Bu gibi faziletler olmaksızın, ne arkadaşlar arasında iyi münasebetler olur ve ne de iş muvaffak olur. Meslek vazifesi, yalnız şahsın muvaffakıyet ve emniyetini değil, belki daha ziyade cemaatin refahını alâkadar eder.

Vatan, bütün evlâtlarının çalışması ile ve yardımı ile yaşar ve bundan başka cemi yetin makanizmasında faydasız hiç bir parça yoktur. Devleti idare eden nazır la, vatanın refahına, elinin işile yardım eden san'atkâr arasında, yalnız küçük bir

Digitized by Google

fark vardır; o da şudur: Birinin vazifesi diğerininkinden daha mühimdir. Fakat, her ikisinde de, iyi yapılmak şartile, ahlâkî kıymet aynıdır.

Binaenaleyh, herkes, kendisine isabet eden işten memnun olmalıdır. Mesleği ne olursa olsun, bir fayda tevlit edecek ve bir vazife görecektir. İnsan, vazifesini cesaret, cür'et, sadakat ve namuskârlıkla yapınca, elinden geleni yapmış olur. Ayni zamanda, bu vazifeyi, diğerlerine karşı hasetsiz yapmalıdır.

Yolunda, yalnız olmıyacaksın; orada, aynı hedefi takip eden başkaları ile beraber yürüyeceksin, bu hayat müsabakasında, diğerleri, kabiliyetleri itibarile, sizi geçebilirler. Bir muvaffakıyet, elinizden kaçabilir. Bundan dolayı onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl mühim olan, gayrettir. İnsanın elinde olan ve onu memnun eden ancak gayrettir.

3 — Teşebbüs fikri; bir tembellik ve yahut ahlâk gevşekliği, ekseriya, insanı, ecdadının yaşadıkları ayni işte ve ayni noktada tevkif eder. "Babam, büyük ba-

Digitized by Google

bam böyle yaptılar. Ben niçin başka türlü yapayım„ derler. Nesilden nesile haricî hayatın umumî şartları değişir. Yeni şartlara uymıyan ve an'anede ısrar eden, münferit kalmağa, zaif düşmeğe, harabiye ve ölüme mahkûmdur. Bugün, iddia olunamaz ki, bir tenezzüh seyahati için, ya vaş giden eski bir araba, yolun güzelliklerinden istifadeye müsait iyi bir nakliye vasıtasıdır. Bir işte, ekspres trenile giden bir rakiple müsabaka mevzuu bahsolunca araba ile gitmek geç kalmak için en emin bir vasıtadır. Her şey böyledir.

Her şeyde en iyi ve insanın kendi kuvvetile mütenasip olanı aramalıdır. İnsan, cür'et edebilmeli ve tehlikeyi göze alabilmelidir. İnsan, yeni bir teşebbüste hususî bir zevk duyar; kuvvetini ve değerini anlar. O zaman, kendi kendini daha iyi takdir eder ve başkalarına daha iyi takdir ettirir.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

University Of California, Los Angeles
L 007 538 667 2

University of California Library
Los Angeles
This book is DUE on the last date stamped below.

UCLA ACCESS SERVICES
Interlibrary Loan
11630 University Research Library
Box 951575
Los Angeles, CA 90095-1575

Digitized by Google

Fifty 50 Kurus

University
L 00

Bu kitabın hasılatı
HİMAYEİ ETFAL
Cemiyetine terkolunmuştur.

Cemiyet bu hasılatı asker
liselerinde okuyan sırf
ASKER YETİMLERİNE
yardıma tahsis edecektir

Digitized by Google

Fiatı 50 Kuruş

Digitized by Google

JN9718. V45 1

Digitized by Google